

**ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ
ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΤΟΥ
ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ- ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ**

**CLIMATE CHANGE, ENVIRONMENTAL
DEGRADATION AND MIGRATION:
ADDRESSING VULNERABILITIES AND
HARNESSING OPPORTUNITIES**

**CHANGEMENTS CLIMATIQUES,
DEGRADATION DE L'ENVIRONNEMENT ET MIGRATIONS :
REMEDIER AUX FAIBLESSES ET SAISIR LES OPPORTUNITES**

**EL CAMBIO CLIMÁTICO, LA DEGRADACIÓN DEL MEDIO AMBI-
ENTE Y LA MIGRACIÓN:
QUÉ HACER ANTE LAS CIRCUNSTANCIAS DE
VULNERABILIDAD DE LA POBLACIÓN Y CÓMO APROVECHAR
LAS OPORTUNIDADES DE SOLVENTAR EL PROBLEMA**

**PERMANENT MISSION OF GREECE
GENEVA**

**IOM International Organization for Migration
OIM Organisation internationale pour les migrations
OIM Organización Internacional para las Migraciones**

The opinions expressed in the report are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the International Organization for Migration (IOM) and the Permanent Mission of Greece in Geneva. The designations employed and the presentation of material throughout the report do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of IOM and the Permanent Mission of Greece in Geneva concerning the legal status of any country, territory, city or area, or of its authorities, or concerning its frontiers or boundaries.

IOM is committed to the principle that humane and orderly migration benefits migrants and society. As an intergovernmental organization, IOM acts with its partners in the international community to: assist in meeting the operational challenges of migration; advance understanding of migration issues; encourage social and economic development through migration; and uphold the human dignity and well-being of migrants.

International Organization for Migration
17 route des Morillons
1211 Geneva 19
Switzerland
Tel: +41.22.717 91 11
Fax: +41.22.798 61 50
E-mail: hq@iom.int
Internet: <http://www.iom.int>

As one of the founding Members of the United Nations, Greece has been an active participant in intergovernmental fora for the promotion and enhancement of the United Nations' purposes and principles. The role of the Permanent Mission of Greece in Geneva is to represent Greece's national interests in the United Nations' system in Geneva as well as in all the other International Organizations, Non-Governmental Organizations and relevant stakeholders represented in Geneva, thus contributing to strengthening international cooperation and mutual understanding in multilateral negotiations.

The Permanent Mission of Greece in Geneva
4, rue du Léman
1201 Geneva
Switzerland
Tel: +41.22.909 8940
Fax: +41.22.732 2150
E-mail: grdel.gva@mfa.gr
Internet: <http://www.greeceun.ch>

ISBN 978-92-9068-526-5

© 2009 International Organization for Migration (IOM) and Permanent Mission of Greece, Geneva

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise without the prior written permission of the publisher.

**ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ
ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΤΟΥ
ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ- ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ**

**CLIMATE CHANGE, ENVIRONMENTAL
DEGRADATION AND MIGRATION:
ADDRESSING VULNERABILITIES AND
HARNESSING OPPORTUNITIES**

**CHANGEMENTS CLIMATIQUES,
DEGRADATION DE L'ENVIRONNEMENT ET MIGRATIONS :
REMEDIER AUX FAIBLESSES ET SAISIR LES OPPORTUNITES**

**EL CAMBIO CLIMÁTICO, LA DEGRADACIÓN DEL MEDIO
AMBIENTE Y LA MIGRACIÓN:
QUÉ HACER ANTE LAS CIRCUNSTANCIAS DE
VULNERABILIDAD DE LA POBLACIÓN Y CÓMO APROVECHAR
LAS OPORTUNIDADES DE SOLVENTAR EL PROBLEMA**

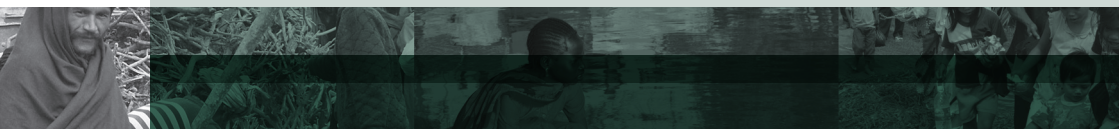
Introduction

This publication includes the report of a Conference on “Climate Change, Environmental Degradation and Migration: Addressing Vulnerabilities and Harnessing Opportunities” held on the 19th of February 2008 in Geneva. The event was co-hosted by the Greek Chairmanship of the Human Security Network (HSN) and the International Organization for Migration (IOM).

This book is published with the sponsorship of the Government of Greece, in close coordination with the Permanent Mission of Greece to the United Nations and other International Organizations in Switzerland under the guidance of the Permanent Representative, Ambassador Franciscos Verros and the assistance of Marianna Papadopoulou, Minister Counsellor at the Permanent Mission of Greece. It was prepared under the overall supervision of Philippe Boncour, Head, International Dialogue on Migration Division, Migration Policy and Research Department (MPRD), IOM.

This publication comprises four main elements: Parts I, II, III and IV contain the report of the Conference, which is based on the presentations and discussions in Greek, English, French and Spanish respectively. The Annex includes the Conference agenda in English. Special thanks for the preparation of the report are owed to Alina Narusova-Schmitz and Kristiina Lilleorg, MPRD, IOM.

**ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ
ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΥΛΑΩΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΤΟΥ
ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ- ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΟΜ	5
Δίκτυο Ανθρώπινης Ασφάλειας	5
Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης.....	6
ΕΚΘΕΣΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ	7
Περίληψη	7
Σύνοψη και στόχοι Διάσκεψης	9
Εισαγωγή	10
Κύριες προκλήσεις.....	12
Κύρια θέματα.....	13
Προβληματισμοί για το μέλλον.....	20
Συμπεράσματα.....	22

ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΔΟΜ

Δίκτυο Ανθρώπινης Ασφάλειας

Το Δίκτυο Ανθρώπινης Ασφάλειας, το οποίο ιδρύθηκε το 1999, αποτελεί μια άτυπη ομάδα από δεκατρείς χώρες, οι οποίες ανταλλάσσουν απόψεις για θέματα σχετικά με την ανθρώπινη ασφάλεια. Το Δίκτυο αποτελεί πλατφόρμα διαπεριφερειακής συνεργασίας για την ανάλυση πολλών επίκαιρων θεμάτων που σχετίζονται με την Ανθρώπινη Ασφάλεια και διαθέτει ισχυρούς δεσμούς με την κοινωνία των πολιτών και τον ακαδημαϊκό κόσμο.

Ως άτυπος και ευέλικτος μηχανισμός, το Δίκτυο Ανθρώπινης Ασφάλειας καθορίζει συγκεκριμένους τομείς για συλλογική δράση. Το Δίκτυο επικεντρώνεται σε πολιτικές με στόχο την κάλυψη των ατομικών και κοινωνικών αναγκών και την απελευθέρωση του ανθρώπου από το φόβο και την ανάγκη. Διαδραματίζει επίσης καταλυτικό ρόλο επιστώντας την προσοχή της διεθνούς κοινότητας σε επίκαιρα θέματα. Έχοντας ως άξονα την ανθρώπινη ασφάλεια, επιδίωξη του Δικτύου είναι η ενεργοποίηση των διαδικασιών εκείνων που στοχεύουν στην πρόληψη ή την επίλυση των συγκρούσεων καθώς και στην προώθηση της ειρήνης και της ανάπτυξης.

Η Ελλάδα, υπό την ιδιότητα του Προέδρου του Δικτύου Ανθρώπινης Ασφάλειας, επιθυμεί να δώσει έμφαση στο γεγονός ότι οι κλιματικές αλλαγές επηρεάζουν την ανθρώπινη ασφάλεια και κυρίως αυτή των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού που βρίσκονται στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές του πλανήτη και είναι πλέον επιρρεπείς στα κλιματικά φαινόμενα. Τα φαινόμενα αυτά όμως υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και χρήζουν κατάλληλης αντιμετώπισης. Η Ελληνική Προεδρία, επωφελούμενη από το κύρος του Δικτύου, ανέλαβε τη δέσμευση να επιστήσει την προσοχή των πολιτών αλλά και των πολιτικών ιθυνόντων στις συνέπειες που επιφέρουν οι κλιματικές αλλαγές και η υπερθέρμανση του πλανήτη στην ανθρώπινη ασφάλεια, εστιάζοντας στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Επιδιώκει επίσης, να επωφεληθεί από την ιδιότητα του Δικτύου ως δια-περιφερειακής πλατφόρμας επικοινωνίας για την προώθηση αφενός, διεθνών συνεργασιών στον τομέα και αφετέρου, για την εύρεση καινοτόμων λύσεων.

Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ)

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, ο οποίος ιδρύθηκε το 1951, είναι ο κύριος διακυβερνητικός Οργανισμός στον τομέα της μετανάστευσης και συνεργάζεται στενά με κυβερνητικούς, διακυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς φορείς. Με 125 κράτη-μέλη, 18 χώρες ως παρατηρητές και παραρτήματα σε περισσότερες από 120 χώρες, ο ΔΟΜ επιδιώκει όπως η μετανάστευση λειτουργεί σε όφελος όλων, παρέχοντας προς τούτο υπηρεσίες και συμβουλές σε κυβερνήσεις και μετανάστες.

Το καταστατικό του ΔΟΜ αναγνωρίζει με σαφή τρόπο τη σχέση μεταξύ μετανάστευσης και οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης καθώς και το δικαίωμα στην ελεύθερη μετακίνηση. Ο ΔΟΜ ασχολείται με τέσσερις ευρείς τομείς που αφορούν στη μετανάστευση: μετανάστευση και ανάπτυξη, διευκόλυνση της μετανάστευσης, θέσπιση κανονισμών για τη μετανάστευση και αντιμετώπιση της αναγκαστικής μετανάστευσης. Στις δραστηριότητες του ΔΟΜ περιλαμβάνονται επίσης, η προώθηση της διεθνούς μεταναστευτικής νομοθεσίας, η ανταλλαγή απόψεων και η παροχή κατευθύνσεων όσον αφορά στις μεταναστευτικές πολιτικές, στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών, στην υγεία των μεταναστών καθώς και στην ιδιαιτερότητα του φύλου στη μετανάστευση.

Η μετανάστευση επιδρά αλλά και επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες, ένας από τους οποίους είναι και το περιβάλλον. Όσον αφορά στην αλληλεπίδραση της μετανάστευσης και του περιβάλλοντος, ο ΔΟΜ αναλύει τη σχέση μεταξύ των δύο και τις επιπτώσεις στην ανθρώπινη κινητικότητα. Επίσης, παρέχει συμβουλές σχετικά με κατάλληλες πολιτικές και πρακτικές που θα μπορούσαν να δώσουν λύση σε προκλήσεις που αντιμετωπίζουν σήμερα οι μετακινούμενοι πληθυσμοί και κυρίως αυτοί που μετακινούνται λόγω ακραίων καιρικών φαινομένων ή/και της βαθμιαίας υποβάθμισης του περιβάλλοντος και εφαρμόζει κατάλληλα προγράμματα. Μέσω των δραστηριοτήτων του, ο ΔΟΜ εφαρμόζει μηχανισμούς για την πρόληψη και μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από τη μετακίνηση των πληθυσμών συμπεριλαμβανομένων και των περιπτώσεων των μαζικών μετακινήσεων. Ο ΔΟΜ συνεργάζεται στενά με αρμόδιους διεθνείς κυβερνητικούς και μη-κυβερνητικούς οργανισμούς, με κυβερνήσεις και άλλους σχετικούς φορείς για την κατάρτιση πλέον

ΕΚΘΕΣΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ

ολοκληρωμένων στρατηγικών για την καλύτερη διαχείριση της περιβαλλοντικής μετανάστευσης και για την πρόληψη των συνεπειών στο περιβάλλον.

Περίληψη

Η Ελληνική Προεδρία του Δικτύου Ανθρώπινης Ασφάλειας¹ και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ)² οργάνωσαν από κοινού τη διάσκεψη της 19^{ης} Φεβρουαρίου 2008 στη Γενεύη με θέμα: «Κλιματική αλλαγή, περιβαλλοντική υποβάθμιση και μετανάστευση: απάντηση στις προκλήσεις για την προστασία των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού»

Ο στόχος της Διάσκεψης ήταν να επιστήσει την προσοχή των πολιτικών, των πολιτών και των ιδιωτικών φορέων σχετικά με τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της μετανάστευσης στην ανθρώπινη ασφάλεια καθώς επίσης και στην ανάγκη περαιτέρω έρευνας και συντονισμένων ενεργειών για την αντιμετώπισή τους.

Στη διάσκεψη, η οποία διήρκεσε μισή ημέρα, συμμετείχαν 180 σύνεδροι από 67 χώρες και 33 διακυβερνητικοί οργανισμοί.

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων έγιναν στη Διάσκεψη υψηλού επιπέδου παρουσιάσεις και ομιλίες καθώς και δύο συζητήσεις ανταλλαγής απόψεων.

Οι ομιλητές τόνισαν κυρίως την επιτάχυνση και επιδείνωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης και τις συνέπειές της τελευταίας για την ανθρώπινη ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς επίσης και την αμφίδρομη σχέση των φαινομένων αυτών.

Οι ομιλητές υπογράμμισαν τις ανησυχητικές προοπτικές, υπογραμμίζοντας ότι η αλλαγή του κλίματος αναμένεται να προκαλέσει σημαντικότερες παγκόσμιες περιβαλλοντικές αλλαγές με εκτεταμένες συνέπειες στις ανθρώπινες μετακινήσεις.

¹ Ατυπη διαπεριφερειακή ομάδα 13 χωρών που διατηρούν συνεχή διάλογο για θέματα που αφορούν την ανθρώπινη ασφάλεια.

² Ο κύριος διακυβερνητικός οργανισμός στον τομέα της μετανάστευσης.

Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις:

- μέχρι το 2050, 25 εκατομμύρια έως 1 δισεκατομμύριο άτομα αναμένεται να μεταναστεύσουν ή να μετακινηθούν λόγω της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της αλλαγής του κλίματος
- οι περιοχές που αναμένεται να κατακλυσθούν από πλημμύρες ανέρχονται σε 1,3 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα
- 9 στα 10 ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα θεωρείται ότι σχετίζονται με την αλλαγή του κλίματος
- το 98% των συνεπειών που οφείλονται σε φυσικές καταστροφές είναι πιθανόν να πλήξει τις αναπτυσσόμενες χώρες
- οι πληθυσμοί που θα υποστούν το μεγαλύτερο πλήγμα στις χώρες αυτές, θα είναι οι ευάλωτες ομάδες και ειδικότερα οι γυναίκες
- η Νότια και Ανατολική Ασία, η Αφρική και τα μικρά νησιωτικά κράτη θα υποστούν τις μεγαλύτερες συνέπειες
- η κλιματική αλλαγή σε συνδυασμό με τις παρούσες δημογραφικές τάσεις θα εντείνουν τις ήδη υπάρχουσες μεταναστευτικές πιέσεις
- η μεγάλης κλίμακας μετανάστευση που οφείλεται στην αλλαγή του κλίματος και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον των περιοχών/χωρών προορισμού με συνέπεια να αυξάνεται η πιθανότητα μελλοντικών συγκρούσεων στις περιοχές/χώρες αυτές. Σε ορισμένες περιοχές αναμένεται να προκληθεί στένωση πλουτοπαραγωγικών πόρων, λόγω για παράδειγμα, της διακοπής των κύκλων παραγωγής ή της έλλειψης νερού
- οι επιπτώσεις των φαινομένων αυτών είναι πιθανό να παρεμποδίσουν την επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας (MDGs).

Οι ομιλητές υπογράμμισαν τη διεπιστημονική φύση των αναγκαίων δράσεων για την πρόληψη, άμβλυνση και προσαρμογή στα φαινόμενα αυτά. Τόνισαν ότι οι νέοι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για την ασφάλεια επιτάσσουν δημιουργική σκέψη και προσαρμογή των παραδοσιακών προσεγγίσεων στις νέες προκλήσεις.

Ειδικότερα, οι ομιλητές υπογράμμισαν την ανάγκη:

- επίδειξης ουσιαστικής πολιτικής βούλησης και ανάληψης οικονομικών δεσμεύσεων δημιουργώντας, μεταξύ άλλων, τους κατάλληλους οικονομικούς και λοιπούς μηχανισμούς, όπως το Ταμείο για την Ανθρώπινη Ασφάλεια (Trust Fund for Human security)
- σχεδιασμού και εφαρμογής αναπτυξιακών πολιτικών με στόχο την προσαρμογή στις νέες κλιματικές συνθήκες, και ενσωμάτωσης της παραμέτρου αυτής και σε άλλες πολιτικές
- προώθησης της έρευνας και της συλλογής δεδομένων για την βελτίωση της προβλεψιμότητας και της κατανόησης των φαινομένων και των επιπτώσεών τους

- ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ κρατών και μεταξύ οργανισμών, βελτίωσης του συντονισμού των δραστηριοτήτων όλων των φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) καθώς και διαβούλευσης με όλους τους εμπλεκόμενους παράγοντες
- ενσωμάτωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλες τις πολιτικές και δράσεις.

Σύνοψη και στόχοι της διάσκεψης

Η Διάσκεψη με θέμα «Κλιματική αλλαγή, περιβαλλοντική υποβάθμιση και μετανάστευση: απάντηση στις προκλήσεις για την προστασία των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού» που έλαβε χώρα στις 19 Φεβρουαρίου 2008 στην Γενεύη, διοργανώθηκε από κοινού από την Ελληνική Κυβέρνηση ως Προεδρία του Δικτύου Ανθρώπινης Ασφάλειας και τον ΔΟΜ. Η ιδέα της συνεργασίας μεταξύ της Ελληνικής προεδρίας του Δικτύου Ανθρώπινης Ασφάλειας και του ΔΟΜ για την οργάνωση μιας διάσκεψης με κύριο θέμα τις επιπτώσεις της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, της αλλαγής του κλίματος και της μετανάστευσης στην ανθρώπινη ασφάλεια γεννήθηκε μετά την 94^η συνεδρίαση του Συμβουλίου του ΔΟΜ, η οποία πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2007 και περιελάμβανε, μεταξύ άλλων, ανταλλαγή απόψεων με θέμα την μετανάστευση και το περιβάλλον.

Στη Διάσκεψη, η οποία διήρκεσε μισή ημέρα, συμμετείχαν 180 σύνεδροι από 67 χώρες, 33 διακυβερνητικοί και μη-κυβερνητικοί οργανισμοί, καθώς και εκπρόσωποι της ακαδημαϊκής κοινότητας. Η Διάσκεψη είχε ως στόχο την ειλικρινή και μη δεσμευτική ανταλλαγή απόψεων σχετικά με τις επιπτώσεις του περιβάλλοντος στη μετανάστευση αλλά και την ενημέρωση των συνέδρων ως προς τις τελευταίες εξελίξεις της έρευνας επί του θέματος και στη διατύπωση συστάσεων.

Ο βασικός στόχος της Διάσκεψης ήταν να επιστήξει την προσοχή των πολιτών και των πολιτικών ιθυνόντων στις προκλήσεις αλλά και στις επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος, της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της μετανάστευσης στην ανθρώπινη ασφάλεια. Ειδικότερα, στόχος της διάσκεψης ήταν:

- να ενισχύσει και να επεκτείνει τη συζήτηση σχετικά με τα πλέον υποσχόμενα εργαλεία και μηχανισμούς πολιτικής με σκοπό την αντιμετώπιση των ανωτέρω προκλήσεων μετανάστευσης και των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, ιδιαίτερα σε σχέση με την ανθρώπινη ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη
- να αφυπνίσει τη διεθνή κοινότητα επί του θέματος εστιάζοντας στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού παγκοσμίως
- να υπογραμμίσει την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα ως προς την αμφίδρομη σχέση των ανωτέρω φαινομένων και το συσχετισμό τους με τις ένοπλες συγκρούσεις όπως και την ανάγκη για τη διαμόρφωση κατάλληλων πολιτικών και δράσεων για την αντιμετώπισή τους

- να τονίσει την ανάγκη για συνεργασία και συντονισμό των δράσεων μεταξύ όλων των συναρμοδίων φορέων

Οι στόχοι της Διάσκεψης επιτεύχθηκαν με υψηλού επιπέδου ομιλίες καθώς και διαδραστική συζήτηση.

Η παρούσα έκθεση, επικεντρώνεται στις κυριότερες απόψεις που εκφράστηκαν όπως και στα συμπεράσματα της Διάσκεψης και όχι στην πλήρη καταγραφή της συζήτησης.

Εισαγωγή

Η αλλαγή του κλίματος και η μετανάστευση αποτελούν από τα πλέον κρίσιμα θέματα που αντιμετωπίζει σήμερα η διεθνής κοινότητα. Τα φαινόμενα αυτά δεν είναι καινούρια. Οι διαστάσεις που έχουν λάβει, ωστόσο, καθιστούν την αντιμετώπισή τους, καθώς και τη μεταξύ τους σχέση, όλο και πιο κρίσιμη για τη διασφάλιση της ανθρώπινης ασφάλειας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης επισύρει όλο και περισσότερο την προσοχή όπως επίσης και η ευρύτερη σχέση περιβαλλοντικής υποβάθμισης³ και μετανάστευσης. Η σχέση μεταξύ των φαινομένων αυτών είναι πολύπλοκη αλλά σε γενικές γραμμές μπορεί να θεωρηθεί αμφίδρομη. Οι βαθμιαίες και ξαφνικές περιβαλλοντικές αλλαγές έχουν ως αποτέλεσμα σημαντικές μετακινήσεις πληθυσμών αφενός, η δε μετανάστευση έχει εμφανείς επιπτώσεις στο περιβάλλον αφετέρου, τόσο στις περιοχές προέλευσης όσο και στις περιοχές προορισμού. Οι σχετικές επιπτώσεις στις ευάλωτες ομάδες καθώς και η πιθανότητα συγκρούσεων δεν έχουν επαρκώς μελετηθεί ούτε σε επίπεδο ερευνητών ούτε σε αυτό των πολιτικών ιθυνόντων. Η εκτίμηση των επιπτώσεων αυτών είναι πιο δύσκολη λόγω της αλληλεπίδρασής τους με άλλα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά φαινόμενα, όπως η υπανάπτυξη και οι δημογραφικές τάσεις, τα οποία καθιστούν πιο ευάλωτο τον άνθρωπο στις περιβαλλοντικές αλλαγές και αυξάνουν τις μεταναστευτικές τάσεις.

Έχει αφιερωθεί αρκετός χρόνος και έχουν καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες για τον καθορισμό των μετεωρολογικών επιπτώσεων στην αλλαγή του κλίματος αλλά και για την παροχή χαρτογραφήσεων οι οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους αρμοδίους για ανθρωπιστικά θέματα για την κατάρτιση σχεδίων έκτακτης ανάγκης και ετοιμότητας. Αντίθετα, λιγότερος χρόνος αλλά και λιγότεροι πόροι έχουν αφιερωθεί σε αναλύσεις και προβλέψεις των επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος στους πληθυσμούς και στις μετακινήσεις τους. Υποστηρίζεται ότι η κλιματική αλλαγή επηρεάζει τη δυνατότητα προσαρμογής διαφόρων ομάδων του πληθυσμού καθότι αλληλεπιδρά με άλλους σοβαρούς παράγοντες και επιδεινώνει τα ήδη υφιστάμενα προβλήματα σε τομείς όπως, της επισιτιστικής ασφάλεια, της έλλειψης νερού και της

³ Ο όρος «υποβάθμιση του περιβάλλοντος» αναφέρεται σε εκείνες τις διαδικασίες που μπορούν να προκληθούν ή να επιδεινωθούν λόγω κλιματικών αλλαγών, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, ή λόγω της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως η υποβάθμιση του εδάφους λόγω υπερβολικής καλλιέργειας. Σε ορισμένες περιοχές, τόσο οι κλιματικές αλλαγές όσο και η ανθρώπινη δραστηριότητα συντελούν στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

γονιμότητας του εδάφους. Οι φυσικές καταστροφές υποχρεώνουν μεγάλο αριθμό ανθρώπων να αναζητήσουν καταφύγιο εκτός της πατρίδας τους για σχετικώς μικρά χρονικά διαστήματα, ωστόσο οι σταδιακές αλλαγές του περιβάλλοντος είναι πιθανό να προκαλέσουν μετακινήσεις αρκετά μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα ή ακόμα και μόνιμα, έστω και αν αυτό δεν γίνεται άμεσα αντιληπτό.

Δυστυχώς, οι χώρες που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κίνδυνο να υποστούν τις δυσμενείς συνέπειες της υποβάθμισης του περιβάλλοντος είναι οι αναπτυσσόμενες χώρες και ειδικότερα οι πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού τους. Η Νότια και Ανατολική Ασία, τμήματα της Αφρικής και μικρές νησιωτικές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο δέχονται τα πιο σκληρά χτυπήματα, ενώ οι παράκτιες κοινότητες και κυρίως οι φτωχές αγροτικές κοινότητες που εξαρτώνται από την καλλιεργήσιμη γη αντιμετωπίζουν την πλέον άμεση απειλή από την αλλαγή του κλίματος. Με την ίδια λογική, ενώ η προσωρινή μετανάστευση, ως μηχανισμός προσαρμογής των πληθυσμών στην αλλαγή του κλίματος, είναι ήδη γεγονός σε πολλές περιοχές, η δυνατότητα μετανάστευσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους πόρους και την κινητικότητα. Κατά συνέπεια οι πλέον ευάλωτες ομάδες και κοινότητες ίσως να μην είναι οι πλέον κατάλληλα προετοιμασμένες ώστε να μπορέσουν να μεταναστεύσουν.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στο περιβάλλον και ο συσχετισμός τους με τις ευάλωτες ομάδες και την πρόκληση συγκρούσεων χρήζουν μεγαλύτερης προσοχής. Η μετανάστευση μεγάλου αριθμού ατόμων μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον των περιοχών προέλευσης, διέλευσης και προορισμού. Ιδιαίτερα οι μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών μπορούν να επιταχύνουν την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Αυτό δυνητικά μπορεί να δημιουργήσει έναν φαύλο κύκλο: όταν η μαζική μετανάστευση που οφείλεται σε φυσικές καταστροφές ή συγκρούσεις δεν αντιμετωπίζεται με τον σωστό τρόπο, αυτό μπορεί να οδηγήσει στην επιδείνωση του περιβάλλοντος στην περιοχή προορισμού. Κατά συνέπεια, η επιδείνωση αυτή θα μπορούσε να προκαλέσει περαιτέρω μετακινήσεις, όπως για παράδειγμα του ντόπιου πληθυσμού. Επίσης, τέτοιες καταστάσεις ενδέχεται να δημιουργήσουν εντάσεις λόγω της έλλειψης πόρων.

Η προστασία της ανθρώπινης ασφάλειας στο σημερινό κόσμο, ειδικότερα ως προς τις ευάλωτες ομάδες, απαιτεί ιδιαίτερη αντιμετώπιση κυρίως δε, όσον αφορά στην αλληλεπίδραση μεταξύ της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της μετανάστευσης. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών, είναι καθοριστικής σημασίας να λαμβάνεται υπόψη στις διαβουλεύσεις για τη χάραξη πολιτικής και την κατάρτιση προγραμμάτων σχετικών με τις περιβαλλοντικές αλλαγές η παράμετρος των ανθρώπινων μετακινήσεων. Αντίστροφα δε, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο περιβαλλοντικός παράγων στην κατάρτιση των προγραμμάτων διαχείρισης της μετανάστευσης, να περιλαμβάνεται δηλαδή στα σχέδια ετοιμότητας και ανασυγκρότησης καθώς και στο κυρίως μέρος της ατζέντας για τα ανθρωπιστικά θέματα. Αυτό απαιτεί τη συνεργασία πολλαπλών φορέων καθώς και μια πιο συντονισμένη και ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτικής και της εφαρμογής των προγραμμάτων και στις δύο περιπτώσεις. Επίσης, η παροχή αναπτυξιακής βοήθειας

και η κατάρτιση προγραμμάτων συνεργασίας για την ενίσχυση της υποστηρικτικής υποδομής και της βιώσιμης ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες θα μπορούσαν να συμβάλουν σε καλύτερες μεταναστευτικές πολιτικές.

Κύριες προκλήσεις

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, επισημάνθηκαν οι ακόλουθες βασικές παράμετροι που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους υπεύθυνους για τη θέσπιση και την υλοποίηση πολιτικών:

- **σεβασμός και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,** συμπεριλαμβανομένων και αυτών των ευάλωτων ομάδων, λαμβάνοντας υπόψη τις συνέπειες που έχουν για την ανθρωπότητα οι κλιματικές αλλαγές, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η διασύνδεσή τους με τη μετανάστευση. Τα κράτη καθώς και άλλοι συναρμόδιοι φορείς οφείλουν να δράσουν μεμονωμένα ή/και συντονισμένα για την αντιμετώπιση των απειλών και των αρνητικών συνεπειών των κλιματικών αλλαγών στα ανθρώπινα δικαιώματα.
- **ανάπτυξη αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ όλων των συναρμοδίων φορέων,** με σκοπό την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, της μετανάστευσης και της επίδρασής τους στην ανθρώπινη ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Απαιτείται μια αυξημένη συνεργασία σε όλα τα επίπεδα, από το εθνικό και περιφερειακό ως το διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο, με τα κράτη να διαδραματίζουν τον πρωταρχικό ρόλο. Ο διάλογος και η συνεργασία σε διαφόρους τομείς (συγκεκριμένα τον ανθρωπιστικό και τον περιβαλλοντικό) είναι καθοριστικής σημασίας.
- **επίτευξη ευρείας συναίνεσης μεταξύ των φορέων σχετικά με την ορολογία των βασικών υπό συζήτηση φαινομένων.** Η συζήτηση για όρους όπως «περιβαλλοντικός μετανάστης», «περιβαλλοντικός πρόσφυγας» και «μετανάστης λόγω κλιματικής αλλαγής» είναι σε εξέλιξη και εκφράζονται ποικίλες απόψεις για το θέμα.
- **βελτίωση της διαθεσιμότητας αξιόπιστων στοιχείων και έρευνας στον τομέα.** Υπάρχει μια πραγματική ανάγκη για την κάλυψη των κενών στις γνώσεις που υπάρχουν τόσο για το περιβάλλον όσο και για ανθρωπιστικά θέματα καθώς και για την αλληλεπίδραση μεταξύ κλιματικής αλλαγής, μετανάστευσης, ανθρωπίνης ασφάλειας και ευημερίας. Η περαιτέρω έρευνα είναι απαραίτητη για τη βαθύτερη κατανόηση των φαινομένων αυτών και την κατάρτιση αξιόπιστων και ολοκληρωμένων σχεδίων δράσης.

Βασικά θέματα

1. **Επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι αρνητικές επιπτώσεις της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και των ακραίων περιβαλλοντικών φαινομένων, στη μετακίνηση των πληθυσμών και στην ανθρώπινη ασφάλεια.**

Η επείγουσα ανάγκη αντιμετώπισης των κλιματικών αλλαγών και της εξ αυτών απορρέουσας μετανάστευσης υπογραμμίζεται από τις προβλέψεις σύμφωνα με τις οποίες μέχρι το 2050, 25 εκατομμύρια έως 1 δισεκατομμύριο άνθρωποι είναι πιθανόν να μεταναστεύσουν ή να μετακινηθούν λόγω της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και άλλων κλιματικών αλλαγών, όπως είναι η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, πλημμύρες, ξηρασίες και τυφώνες. Αυτές και άλλες περιβαλλοντικές αλλαγές που οδηγούν σε αλλοίωση των οικοσυστημάτων απειλούν τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων και είναι πιθανό να τους ωθήσουν στην αναζήτηση νέων ευκαιριών.

Το 10% του ανθρώπινου πληθυσμού ζει κοντά στο νερό και μόλις λίγα μέτρα πάνω από τη στάθμη της θάλασσας. Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, η έκταση των περιοχών που κινδυνεύουν να πλημμυρίσουν μέχρι το 2050 ανέρχεται σε 1,3 εκατομμύρια τετραγωνικά μέτρα. Η κατάσταση αυτή θα έχει εμφανείς επιπτώσεις στους ανθρώπους, την αύξηση για παράδειγμα ασθενειών που προκαλούνται από το νερό, όπως διάρροια, μαλάρια και δάγκειο πυρετό. Επίσης, η ποιότητα του πόσιμου νερού και το επίπεδο υγειονομικής περιθάλψης είναι πιθανό να χειροτερεύσουν ως αποτέλεσμα αυτών και άλλων περιβαλλοντικών αλλαγών, ιδιαίτερα της ξηρασίας και της απερίμωσης.

Σύμφωνα με τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας, η σταδιακή υποβάθμιση του περιβάλλοντος και τα ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα μπορεί να έχουν διαφορετικά αλλά εξίσου καταστρεπτικά αποτελέσματα για τους πληθυσμούς. Οι βαθμιαίες περιβαλλοντικές αλλαγές όπως η απερίμωση, η υποβάθμιση του εδάφους και η αποψίλωση μπορούν να θεωρηθούν ως φαινόμενα με σταδιακή εξέλιξη, με μικρές αλλά σωρευτικές συνέπειες. Μερικοί είναι της άποψης ότι τα περισσότερα άτομα μεταναστεύουν λόγω της βαθμιαίας υποβάθμισης των περιβαλλοντικών συνθηκών παρότι αυτή είναι λιγότερο ορατή σε σχέση με τα ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα.

Αναφερόμενοι στα ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα εννοούμε καταστροφές που ενδέχεται να επηρεάσουν ένα σημαντικό αριθμό ατόμων σε μια ευρεία περιοχή και οι επιπτώσεις των οποίων είναι άμεσες και σοβαρές για τις πληγείσες κοινότητες. Τα φαινόμενα αυτά έχουν συνήθως ως αποτέλεσμα την ξαφνική και μαζική μετακίνηση του πληθυσμού. Όπως αναφέρθηκε στη Διάσκεψη, τα ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα (όπως τυφώνες, κυκλώνες, τσουνάμι, πλημμύρες ακτών και ποταμών, σεισμοί και εκρήξεις ηφαιστειών) μπορεί να αποτελούν μια από τις κύριες αιτίες ή παράγοντες που οδηγούν στην πείνα, τον υποσιτισμό, την αδυναμία πρόσβασης στο νερό, την ανεπαρκή στέγαση, την έκθεση σε ασθένειες, την απώλεια ζωών και τις συνεχείς μετακινήσεις πληθυσμών. Καθώς εννέα από τα δέκα ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα θεωρείται ότι σχετίζονται με τις κλιματικές αλλαγές, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι αλλαγές αυτές απειλούν το ίδιο το δικαίωμα στη ζωή πολλών πληθυσμών.

2. Η επίπτωση της αλλαγής του κλίματος και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος στις πλέον ευάλωτες χώρες και πληθυσμούς.

Εξαιρετικά ευάλωτες χώρες

Μολονότι η Ευρώπη αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις λόγω των κλιματικών αλλαγών, έχοντας ως πιο ευάλωτες περιοχές τις παράκτιες ζώνες, τις πυκνοκατοικημένες περιοχές που απειλούνται από πλημμύρες, τις ορεινές περιοχές, τα νησιά, την Αρκτική και τμήματα της Νότιας και Νότιο-ανατολικής Ευρώπης, αυτοί που επηρεάζονται περισσότερο είναι οι πληθυσμοί των αναπτυσσόμενων χωρών. Όπως αναφέρθηκε στη Διάσκεψη, οι αναπτυσσόμενες χώρες υφίστανται το 98% των επιπτώσεων από φυσικές καταστροφές. Η Νότια και Ανατολική Ασία, η Αφρική και τα Μικρά Νησιωτικά Κράτη σε ολόκληρο τον κόσμο είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν ευρείας κλίμακας μετακινήσεις πληθυσμών, ως αποτέλεσμα ακραίων περιβαλλοντικών φαινομένων.

Επίσης, οι αναπτυσσόμενες χώρες είναι αυτές που υποφέρουν περισσότερο από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με εκτιμήσεις υπολογίζεται ότι οι πληθυσμοί της Νότιας και Ανατολικής Ασίας αποτελούν περισσότερο από το 75% των απειλούμενων πληθυσμών, καθώς η πλειοψηφία αυτών κατοικούν σε παράκτιες περιοχές όπου η άνοδος της στάθμης της θάλασσας συνιστά σοβαρή απειλή για τη ζωή τους. Η Αφρική είναι μια από τις πλέον ευάλωτες ηπείρους λόγω των πολλαπλών προβλημάτων που αντιμετωπίζει καθώς και της χαμηλής προσαρμοστικότητας που διαθέτει. Η απεrhήμωση αυξάνει τον ρυθμό ανάπτυξης της φτώχειας. Η γονιμότητα του εδάφους ελαττώνεται, γεγονός που οδηγεί στη μείωση της σοδειάς και των περιοχών βοσκής. Οι άστατες βροχοπτώσεις ενδέχεται, επίσης, να επηρεάσουν την επισιτιστική ασφάλεια ειδικότερα στην Υποσαχαρική Αφρική. Καθώς μειώνονται τα εισοδήματά τους από τη γεωργία, οι οικογένειες αρχίζουν να αναζητούν εναλλακτικές ευκαιρίες απασχόλησης στην ευρύτερη περιοχή ή στις αναπτυγμένες χώρες, γεγονός που συνεπάγεται συχνά και μετανάστευση.

Όπως αναφέρθηκε κατά τη Διάσκεψη, η αλλαγή του κλίματος αποτελεί εδώ και δεκαετίες ένα σοβαρό πρόβλημα για τα Μικρά Νησιωτικά Κράτη. Δεδομένου ότι το έδαφός τους βρίσκεται μόλις μερικά μέτρα πάνω από τη στάθμη της θάλασσας, τα κράτη αυτά είναι εξαιρετικά ευάλωτα στην άνοδο της στάθμης του νερού. Οι κυβερνήσεις καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να προετοιμαστούν για το φαινόμενο αυτό. Στις Μαλδίδες, για παράδειγμα, έχουν κατασκευαστεί τεχνητά νησιά σε επίπεδο υψηλότερο από αυτό της ξηράς και οι κατασκευές συνεχίζονται ώστε οι πληθυσμοί που απειλούνται άμεσα να έχουν τη δυνατότητα να μετακινηθούν σε νέους τόπους διαμονής. Αλλά και άλλες μορφές περιβαλλοντικής υποβάθμισης συνιστούν σοβαρό πρόβλημα. Το Πράσινο Ακρωτήριο, για παράδειγμα, υφίσταται αυτήν την περίοδο μια ευρείας κλίμακας απεrhήμωση, ενώ η Γρενάδα ακόμα υποφέρει από τις συνέπειες των τυφώνων του 2005 (μολονότι μέχρι το 2000 η χώρα δεν ενέπιπε εντός της ζώνης των τυφώνων).

Μια άλλη αιτία προβληματισμού, για πολλούς από τους συμμετέχοντες στη Διάσκεψη, ήταν το γεγονός ότι, τόσο τα ακραία περιβαλλοντικά φαινόμενα όσο και οι εκδηλώσεις

περιβαλλοντικής υποβάθμισης λαμβάνουν πλέον χώρα σε περιοχές όπου τέτοιος κίνδυνος δεν αναμενόταν.

Υψηλού κινδύνου ευάλωτες ομάδες πληθυσμού

Οι πλέον φτωχές και ευάλωτες ομάδες που ζουν στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι εκείνες που επηρεάζονται περισσότερο από τα αρνητικά αποτελέσματα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης εκφράστηκε η άποψη ότι σχεδόν δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο εξαρτώνται από τα ευπαθή οικοσυστήματα των άγονων και ημι-άγονων περιοχών, το 90% δε, των πληθυσμών αυτών (το πλέον φτωχό) ζουν στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Το 70% του φτωχού πληθυσμού της Αφρικής ζει σε αγροτικές και, ως επί το πλείστον, ξηρές περιοχές και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη γεωργία για την επιβίωσή του. Παράλληλα, τα τρία τέταρτα των περιοχών της Αφρικής που υποφέρουν από ξηρασία, υποβαθμίζονται περαιτέρω, γεγονός που επηρεάζει την παραγωγή τροφίμων και την αγροτική απασχόληση. Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που προκύπτουν από την υποβάθμιση του εδάφους, η Σύμβαση του ΟΗΕ για την καταπολέμηση της απερήμωσης (UNCCD) θα επικεντρωθεί σε δύο βασικά θέματα: την επικινδυνότητα για ευρείες περιοχές, οι οποίες λόγω της φθίνουσας γεωργίας μένουν ακατοίκητες, και τον κίνδυνο μείωσης του διαθέσιμου πόσιμου νερού.

Παρόλο που οι φτωχές και ευάλωτες ομάδες είναι πράγματι αυτές που δέχονται τα σκληρότερα χτυπήματα, ωστόσο δεν έχουν πάντοτε τη δυνατότητα μετανάστευσης εξαιτίας των περιορισμένων πόρων που διαθέτουν. Η δυνατότητα προσαρμογής των πλέον ευάλωτων ομάδων στις κλιματικές αλλαγές περιορίζεται ακόμα περισσότερο από τις διάφορες μορφές διακρίσεων και κοινωνικής περιθωριοποίησης.

Υποστηρίχθηκε ότι οι γυναίκες επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από την αλλαγή του κλίματος σε σχέση με τους άνδρες. Για παράδειγμα, σε πολλές χώρες το ποσοστό των γυναικών που ασχολούνται με την γεωργία είναι εξαιρετικά μεγάλο και η γεωργία είναι ένας τομέας που πλήττεται περισσότερο από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Επιπλέον, στις περισσότερες χώρες, οι γυναίκες είναι αυτές που παραδοσιακά ασχολούνται με τη συλλογή του νερού, με αποτέλεσμα, η δραστηριότητά τους να είναι άκρως εξαρτώμενη από τις καιρικές συνθήκες. Τέλος, οι αγρότες μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων (ειδικά στην Ασία και την Αφρική), οι γηγενείς πληθυσμοί, οι ηλικιωμένοι, οι ανάπηροι καθώς και τα ορφανά διατρέχουν επίσης υψηλότερο κίνδυνο.

Η αλλαγή του κλίματος σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες δημογραφικές τάσεις εντείνουν τις ήδη υπάρχουσες μεταναστευτικές πιέσεις. Με τον συνεχώς αυξανόμενο πληθυσμό των νέων ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες και την παράλληλη μείωση των ευκαιριών απασχόλησης, καθίσταται αναπόφευκτο να οδηγηθεί ένας μεγάλος αυτών στη μετανάστευση.

Ένας από τους μηχανισμούς που προτάθηκε για τον προσδιορισμό ή την πρόβλεψη των περιπτώσεων όπου η μετανάστευση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κύρια στρατηγική αντιμετώπισης της αλλαγής του κλίματος είναι η χαρτογράφηση των

ευάλωτων περιοχών. Η χαρτογράφηση αυτή μπορεί να βοηθήσει στον πλέον ακριβή προσδιορισμό των περιοχών εκείνων από τις οποίες προέρχονται ή ενδέχεται να προέλθουν περιβαλλοντικά πληγέντες μετανάστες. Προς τούτο, οι ακόλουθοι παράγοντες πρέπει να εξετασθούν: η δυνατότητα υποδοχής του οικοσυστήματος, δηλ. η ικανότητα του εκάστοτε οικοσυστήματος να προσφέρει τις βασικές συνθήκες διαβίωσης, η ικανότητα περίθαλψης των τοπικών φορέων, δηλ. η ικανότητα των επίσημων και μη επίσημων τοπικών φορέων να προσαρμοσθούν στις οποιοσδήποτε αλλαγές των οικοσυστημάτων, η κοινωνικοοικονομική ευθραυστότητα των νοικοκυριών και των μεμονωμένων ατόμων καθώς και η διάθεσή τους να «πολεμήσουν ή να τα παρατήσουν».

3. Η ανάγκη για αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με την αλλαγή του κλίματος, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, τη μετανάστευση και οι ανθρωπιστικές συνέπειες

Μέχρι τώρα, στο πλαίσιο των συζητήσεων, των διαπραγματεύσεων και των ερευνών που σχετίζονται με την αλλαγή του περιβάλλοντος, δεν έχει δοθεί η πρέπουσα σημασία στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπάρχει πλέον πιεστική ανάγκη για την ενσωμάτωση των αρχών της ισότητας, της κατάργησης των διακρίσεων, της πρόσβασης στην πληροφόρηση και τη δικαιοσύνη καθώς και άλλων βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη, μετά το Πρωτόκολλο του Κιότο, εποχή. Όλες οι σχετικές πολιτικές και προγράμματα, σε διεθνές, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Το γενικό πλαίσιο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης ζωής σε σχέση με τις κλιματικές αλλαγές προβλέπεται από τους διεθνείς κανόνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν θεσπισθεί και ισχύουν εδώ και εξήντα χρόνια, δηλαδή από την υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το 1948. Η κλιματική αλλαγή υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσδιορίζει τις υποχρεώσεις των κρατών, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, να προλαμβάνουν και να αντιμετωπίζουν τις επιπτώσεις και τις απειλές για τα βασικά και θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, που προκύπτουν από την αλλαγή του κλίματος. Αρκετές από τις υποχρεώσεις αυτές σχετίζονται με ειδικότερες ανάγκες που δημιουργούνται εξαιτίας της αλλαγής του κλίματος, όπως είναι η υποχρέωση παροχής καλύτερης στέγης, συνθηκών υγιεινής, πρόσβασης σε πόσιμο νερό, σε υγειονομική περίθαλψη και σε κατάλληλη τροφή, αποτελεσματικής συμμετοχής στον σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων, και πρόσβασης στην πληροφόρηση και τη δικαιοσύνη. Διασφαλίζοντας τα βασικά αυτά δικαιώματα μπορεί κανείς να συνεισφέρει στην πρόληψη της μετακίνησης ή της μετανάστευσης που προκαλείται από την κλιματική αλλαγή.

Υποστηρίχθηκε επίσης ότι είναι σημαντικό να διασφαλιστεί η ομοιόμορφη εφαρμογή των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο στους υπηκόους μιας χώρας όσο και στους μη υπηκόους που κατοικούν σε αυτήν, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος στο οποίο εμπίπτουν.

4. Αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στο περιβάλλον σε περιοχές ή/και χώρες προέλευσης και προορισμού, πιθανότητα πρόκλησης συγκρούσεων και ανθρώπινη ασφάλεια

Οι αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στο περιβάλλον στις περιοχές/χώρες προέλευσης.

Η μεγάλη κλίμακας μετανάστευση ανθρώπων (οι οποίοι συνοδεύονται συχνά από τα ζώα τους) μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον στις περιοχές προέλευσης, διέλευσης και προορισμού. Με άλλα λόγια, η μετεγκατάσταση των περιβαλλοντικών μεταναστών μπορεί να έχει ως συνέπεια τη δημιουργία περιβαλλοντικά εγκαταλειμμένων εκτάσεων (wasteland of its own).

Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον που προκαλούν τη μεγαλύτερη ανησυχία και σχετίζονται με τη μαζική μετανάστευση είναι, μεταξύ άλλων, η ανεξέλεγκτη καταστροφή των δέντρων (για άναμμα φωτιάς και κατασκευές), η υπερβολική βοσκή και άλλες αγροτικές πρακτικές, η ανεπαρκής διαχείριση του χώρου, των καταυλισμών (ειδικότερα στις οικολογικά ευάλωτες περιοχές) και των αποβλήτων καθώς και η ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση μεταλλείων. Συγκεκριμένα, η ελλιπής διαχείριση των καταυλισμών μπορεί άμεσα να προκαλέσει την υπερεκμετάλλευση των υπογείων υδάτων και της καλλιεργήσιμης γης.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών από περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες περιοχές κατευθύνεται συνήθως προς τα αστικά κέντρα. Η αυξανόμενη αστικοποίηση σε συνδυασμό με τις περιορισμένες υποδομές και την επίσης περιορισμένη δυνατότητα απορρόφησης ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η μαζική εισροή μεταναστών στα αστικά κέντρα μπορεί να οδηγήσει σε άνευ κανόνων δόμηση και ανθυγιεινό τρόπο διαβίωσης. Ως εκ τούτου διακινδυνεύεται η δημόσια υγεία, προκαλείται ρύπανση κλπ.

Για παράδειγμα, κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου στην Ρουάντα το 1994, πάνω από 400,000 χιλιάδες άτομα μετακινήθηκαν από τη χώρα αυτή προς την γειτονική Τανζανία. Ως αποτέλεσμα, το Κασούλο, ένα από τα χωριά της Τανζανίας στα σύνορα ακριβώς με την Ρουάντα μετατράπηκε από μια περιοχή 1,000 κατοίκων στη δεύτερη μεγαλύτερη, σε συγκέντρωση πληθυσμού, περιοχή της χώρας. Μια τέτοια μαζική εισβολή σε ένα τόσο μικρό χωριό προκάλεσε σημαντική ζημιά στο φιλοξενούν περιβάλλον και υποβάθμισε τη ζωή των ντόπιων κατοίκων. Δέντρα κόπηκαν για να χρησιμοποιηθούν για άναμμα φωτιάς και κατασκευές, προκαλώντας αποψίλωση και διάβρωση της γης. Η κάλυψη του εδάφους σε βλάστηση μειώθηκε και οι πηγές νερού στέρεψαν.

Πιθανότητα πρόκλησης συγκρούσεων εξαιτίας των αρνητικών επιπτώσεων της μετανάστευσης στο περιβάλλον, στις περιοχές/χώρες προορισμού.

Η μαζική μετανάστευση μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις τόσο στη διεθνή όσο και στην ανθρώπινη ασφάλεια, ειδικότερα όταν το φαινόμενο λαμβάνει χώρα σε ημι-άγονες περιοχές όπου υπάρχει πλημμελής διακυβέρνηση και επικρατεί φτώχεια. Σε αυτήν την

περίπτωση ενδέχεται να ξεσπάσουν διαμάχες και να υπάρξουν βιαιοπραγίες για τους ήδη ελάχιστους φυσικούς πόρους, όπως το πόσιμο νερό και η καλλιεργήσιμη γη. Ένας εκ των συμμετεχόντων στη Διάσκεψη υποστήριξε, ως παράδειγμα, ότι η απερχόμενη αποτελεί μια σοβαρή απειλή για την ασφάλεια στην περιοχή της Μεσογείου.

Οι συγκρούσεις στο Σουδάν αναδεικνύουν, ως ένα ζωντανό παράδειγμα, το συσχετισμό μεταξύ συγκρούσεων και υποβάθμισης του περιβάλλοντος που προκαλείται από τη μαζική μετανάστευση. Η σύγκρουση μεταξύ της κυβέρνησης του Σουδάν και των επαναστατών που κορυφώθηκε το 2003 λέγεται ότι εκτόπισε αρκετές εκατοντάδες ανθρώπων, ορισμένοι από τους οποίους βρήκαν καταφύγιο στο γειτονικό Τσαντ. Το Ανατολικό Τσαντ είναι μια φτωχή περιοχή με σοβαρή έλλειψη τροφής, πόσιμου νερού και υποδομών. Η ξαφνική και μεγάλης κλίμακας εισβολή δημιούργησε επιπλέον ένταση επί των ήδη ανεπαρκών πόρων και είχε ως αποτέλεσμα την αποψίλωση των δασών και την υπέρμετρη βοσκή. Ανεξάρτητα από το αν υπάρχει εθνική συγγένεια μεταξύ των φιλοξενούντων και των φιλοξενουμένων πληθυσμών, το γεγονός αυτό οδήγησε σε εντάσεις και συγκρούσεις για το νερό, τους βοσκότοπους και τα καυσόξυλα ανάμεσα στο σουδανικό και στο ντόπιο πληθυσμό. Η έλλειψη καθαρού νερού, υγειονομικών υπηρεσιών και βασικών φαρμάκων δημιούργησαν σοβαρά προβλήματα υγείας. Παρά τη σημαντική βοήθεια και τις προσπάθειες του ΟΗΕ και άλλων οργανισμών, η ένταση μεταξύ των δύο πλευρών υφίσταται ακόμη.

Ορισμένοι από τους συνέδρους υπογράμμισαν ότι οι αιτίες των συγκρούσεων είναι εξαιρετικά πολύπλοκες. Οι ρίζες τους μπορούν να αναζητηθούν σε πολλαπλούς παράγοντες και δεν μπορούν να αποδοθούν σε έναν μόνον, όπως είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Για την αντιμετώπιση των συγκρούσεων θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το πλήρες φάσμα των βαθύτερων αιτιών και να υπάρξει συντονισμένη δράση της διεθνούς κοινότητας, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο προκειμένου να επιτευχθεί η συμφιλίωση, αποκατάσταση και ανοικοδόμηση της εν λόγω περιοχής. Χωρίς μια τέτοια προσπάθεια, η ασφαλής επιστροφή των μεταναστών και η επανένταξη τους στις πατρίδες τους είναι εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι αδύνατη.

Η ειλικρινής πολιτική βούληση και οικονομική βοήθεια είναι καθοριστικής σημασίας. Ένας από τους μηχανισμούς που δημιουργήθηκαν για την εξομάλυνση τέτοιων καταστάσεων είναι το Ταμείο για την Ανθρώπινη Ασφάλεια (Trust Fund for Human Security). Η Ιαπωνική Κυβέρνηση, η οποία έλαβε την πρωτοβουλία να ιδρύσει αυτό το Ταμείο το 1999, σε συνεργασία με τα Ηνωμένα Έθνη, έχει ήδη συνεισφέρει σε αυτό πάνω από 260 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Στόχος του Ταμείου είναι η αντιμετώπιση των απειλών κατά της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας. Οι δράσεις του Ταμείου στοχεύουν, μεταξύ άλλων, στην παροχή πόσιμου νερού και βοήθειας για την αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Σε αυτές περιλαμβάνονται επίσης, η παροχή βασικών υγειονομικών υπηρεσιών, πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης καθώς και ο έλεγχος της παράνομης διακίνησης μικρών όπλων και ελαφρύ οπλισμού. Από την ίδρυση του, το Ταμείο υποστήριξε 188 προγράμματα για την προστασία και βελτίωση της ανθρώπινης ασφάλειας σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων και των δύο περιπτώσεων στην Τανζανία και το Τσαντ που αναφέρθηκαν ανωτέρω.

5. Η κλιματική αλλαγή ως ανασταλτικός παράγων για την ανάπτυξη

Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, ο αριθμός των ατόμων που μεταναστεύουν σήμερα ως συνέπεια περιβαλλοντικών καταστροφών ή έλλειψης φυσικών πόρων δε διαφέρει από τον αριθμό αυτών που εγκαταλείπουν τις εστίες τους λόγω πολιτικών καθώς και εθνικιστικών, θρησκευτικών διακρίσεων ή διώξεων.

Οι επιπτώσεις της περιβαλλοντικής μετανάστευσης είναι μεγάλες: είναι πιθανό να παρεμποδισθεί η επίτευξη των Στόχων Ανάπτυξης της Χιλιετίας (Millennium Development Goals, MDGs). Οι τομείς που θα πληγούν περισσότερο θα είναι αυτοί της εκπαίδευσης και της υγειονομικής περίθαλψης, της μείωση της παιδικής και μητρικής θνησιμότητας καθώς και της καταπολέμηση του ιού του HIV/Aids και άλλων ασθενειών. Η μετανάστευση που οφείλεται στην κλιματική αλλαγή μπορεί επίσης να επηρεάσει την ανάπτυξη, αυξάνοντας την πίεση στις αστικές περιοχές και στις παρεχόμενες υπηρεσίες, στις σπάνιες πλουτοπαραγωγικές πηγές και αυξάνοντας τον κίνδυνο συγκρούσεων.

Καθίσταται πλέον επείγον να ενταχθεί η κλιματική παράμετρος στο σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών όπως επίσης και η ενσωμάτωσή της βιώσιμης ανάπτυξης και της κλιματικής αλλαγής στις διαβουλεύσεις για την ανάπτυξη. Η προσπάθεια αυτή θα είναι πιο αποτελεσματική αν οι ίδιοι οι μετανάστες συμμετέχουν ενεργά στις αναπτυξιακές προσπάθειες και προγράμματα. Με γνώμονα την αρχή αυτή, η Ελληνική Υπηρεσία Αναπτυξιακής Συνεργασίας συνεργάζεται με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης για την κατάρτιση προγραμμάτων με στόχο τη διευκόλυνση και τη συνεισφορά των μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα, στην ανάπτυξη των χωρών καταγωγής τους.

6. Σημασία της εντατικοποίησης της συνεργασίας και του συντονισμού σε διακρατικό επίπεδο όπως και σε επίπεδο αρμοδίων φορέων, συμπερίληψη στη συνεργασία και άλλων εμπλεκόμενων παραγόντων

Η ουσιαστική συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ όλων των φορέων είναι αναγκαίος για την αντιμετώπιση των τεχνικών και των πολιτικών παραμέτρων στη διαχείριση των περιβαλλοντολογικών αιτιών και συνεπειών της μετανάστευσης και των επιπτώσεών τους στην ανθρώπινη ασφάλεια και ευμάρεια. Η βελτίωση της συνεργασίας θα πρέπει να συντελείται σε όλα τα επίπεδα, τόσο σε εθνικό και περιφερειακό όσο σε διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο. Τα κράτη θα πρέπει να παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο για τη δημιουργία διακρατικών αλλά και ευρύτερων συνεργασιών.

Οι Διεθνείς Οργανισμοί οφείλουν επίσης να συνεργάζονται στενότερα. Ορισμένοι από τους συνέδρους υποστήριξαν την ίδρυση ενός νέου Οργανισμού που θα εξασφαλίσει μια συντονισμένη απάντηση στην κλιματική αλλαγή. Η Σφαιρική Ομάδα Μετανάστευσης (Global Migration Group) με τη συμμετοχή οργανισμών με αρμοδιότητα σε θέματα περιβάλλοντος ή κλιματικής αλλαγής θα μπορούσε να αποτελέσει μια εναλλακτική πλατφόρμα για τη συντονισμένη αντιμετώπιση της σχέσης μετανάστευσης και ανάπτυξης, όπως υποστηρίχθηκε από ορισμένους ομιλητές.

Η αλλαγή του κλίματος και η διασύνδεσή της με τη μετανάστευση έχει ήδη συμπεριληφθεί στην ατζέντα πολλών κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών, είναι όμως ιδιαίτερα σημαντικό να συμπεριληφθεί και στο διάλογο που διεξάγεται στο πλαίσιο άλλων διεθνών Fora όπως το Παγκόσμιο Φόρουμ για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη.

Η συνεργασία είναι επίσης απαραίτητη για την καλύτερη κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ της αλλαγής του κλίματος, της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της μετακίνησης πληθυσμών. Η διεπιστημονική φύση των θεμάτων καθιστά επιτακτική τη συνεργασία στην έρευνα και τη συλλογή στοιχείων μεταξύ περιβαλλοντικών, μεταναστευτικών και ανθρωπιστικών οργανισμών. Προτάθηκε επίσης συνεργασία μεταξύ της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την Καταπολέμηση της Απερήμωσης (UNCCD) και του ΔΟΜ για την εκπόνηση μελέτης σχετικά με την απερίμωση και την επίδρασή της στις μετακινήσεις πληθυσμών.

Προβληματισμοί για το μέλλον

Για την επίτευξη προόδου στον τομέα, οι σύνεδροι πρότειναν τα ακόλουθα:

- **ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας και της συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων φορέων** για την αντιμετώπιση των διαδραστικής σχέσης μεταξύ αλλαγής κλίματος, υποβάθμισης του περιβάλλοντος και μετανάστευσης. Οι χώρες προέλευσης και προορισμού θα πρέπει να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο σε μια τέτοια συνεργασία. Η κοινωνία των πολιτών, ο ιδιωτικός τομέας και ιδιαίτερα οι μη-κυβερνητικοί οργανισμοί μπορούν να συμβάλουν σημαντικά, ειδικότερα στον τομέα της δημιουργίας υποστηρικτικής υποδομής (capacity building)
- **ενίσχυση της συνεργασίας των αρμοδίων για τη χάραξη πολιτικής** σε θέματα περιβάλλοντος και ανθρωπιστικά θέματα όπως και των αντίστοιχων φορέων και διεθνών οργανισμών και εντατικοποίηση του διαλόγου. Η μετανάστευση θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος στις διαβουλεύσεις και πολιτικές που σχετίζονται με την αλλαγή του κλίματος. Οι περιβαλλοντικοί παράγοντες και κλιματικές αλλαγές θα πρέπει με τη σειρά τους να συμπεριλαμβάνονται στις πολιτικές και στα προγράμματα διαχείρισης της μετανάστευσης όπως επίσης και στο σχεδιασμό ετοιμότητας και αποκατάστασης
- **ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης και διεπιστημονικής προσέγγισης στην έρευνα** προκειμένου να βελτιωθεί η κατανόηση:
 - της σχέσης μεταξύ αλλαγής του κλίματος, υποβάθμισης του περιβάλλοντος και μετανάστευσης και των επιπτώσεων των φαινομένων αυτών στην ανθρώπινη ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη
 - των μορφών μετανάστευσης που οφείλεται στην κλιματική αλλαγή, γεγονός που θα συμβάλλει στον έγκαιρο σχεδιασμό της πολιτικής για οργανωμένη μετακίνηση, διαφοροποιημένες στρατηγικές

μετανάστευσης, προετοιμασία προ της αναχώρησης και βοήθεια κατά την άφιξη

- των μεταναστευτικών ρευμάτων, των κοινωνικοοικονομικών και πολιτισμικών παραμέτρων καθώς και των επιπτώσεών τους στην οικονομία των περιοχών, συμπεριλαμβανομένων και των παραγόντων που ωθούν στην μετανάστευση.
- **Διατύπωση, κατόπιν διαβούλευσης, της ορολογίας** και ειδικότερα κατά πόσον θα πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος «περιβαλλοντικός πρόσφυγας» ή «περιβαλλοντικός μετανάστης». Οι σχετικές διεθνείς Συνθήκες αναγνωρίζουν μόνο τους πολιτικούς πρόσφυγες. Ως εκ τούτου, η χρήση του όρου «περιβαλλοντικός πρόσφυγας» απαιτεί αναθεώρηση των υπαρχόντων διεθνών νομικών εργαλείων. Ο ΔΟΜ προτείνει τη χρησιμοποίηση του όρου «περιβαλλοντικοί μετανάστες» και ορίζει αυτούς ως «άτομα ή ομάδες ατόμων που λόγω ξαφνικών ή σταδιακών αλλαγών του περιβάλλοντος που επηρεάζουν αρνητικά την ζωή τους ή τις συνθήκες διαβίωσής τους, αναγκάζονται ή επιλέγουν να εγκαταλείψουν το συνήθη τόπο κατοικίας τους, προσωρινά ή μόνιμα, και μετακινούνται είτε εντός της χώρας τους είτε στο εξωτερικό»
- **διαμόρφωση σφαιρικών πολιτικών** για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αφορούν στην ανθρώπινη ασφάλεια και συνδέονται με την αλλαγή του κλίματος, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και τη μετανάστευση. Τα μέτρα αντιμετώπισης θα πρέπει να είναι βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα και να περιλαμβάνουν δράσεις για άμεση ανακούφιση και ανθρωπιστική βοήθεια καθώς και προγραμματισμό και σχεδιασμό ετοιμότητας
- **παροχή υποστήριξης στις πλέον ευάλωτες χώρες** μέσω της δημιουργίας υποστηρικτικής υποδομής (capacity building) και εταιρικών σχέσεων με στόχο τη βελτίωση της ικανότητας των κρατών αυτών να αντιμετωπίζουν τις απειλές και τις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής
- **παροχή κινήτρων για τη διάθεση χρηματοοικονομικών και μη πόρων των μεταναστών με στόχο τη βελτίωση των επιτόπιων συνθηκών** και τη μείωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που προκαλείται από την ανθρώπινη δραστηριότητα
- **προώθηση σε παγκόσμιο επίπεδο εθνικών στρατηγικών** για την αντιμετώπιση της υποβάθμισης των φυσικών πόρων, όπως τα Εθνικά Προγράμματα Δράσης που κατάρτισε η UNCCD. Τα προγράμματα περιλαμβάνουν Προγράμματα Τοπικής Ανάπτυξης με στόχο τη μείωση της φτώχειας στις τοπικές κοινότητες που προσβάλλονται από την απεργήμωση και τη ξηρασία. Τα προγράμματα αυτά βοηθούν στην άμβλυνση των συντελεστών που ωθούν στη μετανάστευση.

Συμπεράσματα

Η Διάσκεψη είχε χαρακτήρα ανοιχτής ανταλλαγής απόψεων ανάμεσα σε συνέδρους διαφόρων ειδικοτήτων και υπογράμμισε την αλληλεπίδραση μεταξύ της αλλαγής του κλίματος, της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της μετανάστευσης ενώ συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση των συσχετισμών αυτών. Συζητήθηκαν επίσης οι υφιστάμενες προκλήσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης ασφάλειας, ειδικότερα όσον αφορά στις πλέον ευάλωτες περιοχές, κοινότητες και ομάδες πληθυσμού.

Οι συμμετέχοντες στη Διάσκεψη έκαναν έκκληση για άμεση και συντονισμένη δράση υπό το φως του επείγοντα χαρακτήρα όσο και της κλίμακας του φαινομένου. Υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη για την κατάρτιση κατάλληλων πολιτικών που θα είναι στο ύψος των προκλήσεων όπως και για την εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών που θα περιλαμβάνουν και θα προωθούν την προσαρμογή στην αλλαγή του κλίματος. Η ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης και της κλιματικής αλλαγής στις εθνικές αναπτυξιακές πολιτικές καθώς και στα προγράμματα αναπτυξιακής συνεργασίας και βελτίωσης της υποστηρικτικής υποδομής των χωρών, είναι καθοριστικής σημασίας. Αυτό θα αποβεί σε όφελος των Ελάχιστα Αναπτυγμένων Χωρών και των Μικρών Νησιωτικών Κρατών, τα οποία αναμένεται να πληγούν περισσότερο παρόλο που ιστορικά είναι εκείνα που έχουν συμβάλλει λιγότερο στην δημιουργία του προβλήματος.

Μολονότι χρειάζεται αρκετή προσπάθεια ακόμα, καθώς δεν επιτεύχθηκε συμφωνία σε όλα τα υπό συζήτηση θέματα, συμπεριλαμβανομένης και της σχετικής ορολογίας, οι συμμετέχοντες υποστήριξαν σθεναρά την ανάληψη περαιτέρω προσπαθειών για τη γεφύρωση των υφισταμένων κενών. Ανέλαβαν, επίσης, την υποχρέωση να εργασθούν από κοινού για την επίτευξη συναίνεσης στα εκκρεμή θέματα και για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων που σχετίζονται με τις περιβαλλοντικές αλλαγές και τη διαχείριση της μετανάστευσης, προς όφελος της ανθρώπινης ασφάλειας και ευμάρειας.

**CLIMATE CHANGE, ENVIRONMENTAL
DEGRADATION AND MIGRATION:
ADDRESSING VULNERABILITIES AND
HARNESSING OPPORTUNITIES**

TABLE OF CONTENTS

HUMAN SECURITY NETWORK AND IOM PARTNERSHIP	27
Human Security Network (HSN).....	27
International Organization for Migration (IOM).....	27
REPORT OF THE CONFERENCE	29
Executive Summary.....	29
Conference Overview and Objectives	31
Introduction.....	32
Key Challenges	34
Key Issues	35
The Way Forward	42
Conclusion	44

HUMAN SECURITY NETWORK AND IOM PARTNERSHIP

Human Security Network (HSN)

Established in 1999, the Human Security Network (HSN) is an informal group of 13 countries that maintain a dialogue on questions pertaining to human security. The Network has a unique inter-regional and multiple-agenda perspective with strong links to civil society and academia.

Being an informal, flexible mechanism, the Human Security Network identifies concrete areas for collective action. It pursues policies that focus on the protection and security requirement of the individual and of society through promoting freedom from fear and freedom from want. The Network plays a catalytic role by bringing international attention to new and emerging issues. By applying a human security perspective to international problems, the goal of the Network is to energize political processes aimed at preventing or solving conflicts and promoting peace and development.

Greece, in its capacity as the current Chair of the Human Security Network, wishes to emphasize that climate change primarily affects human security of vulnerable groups particularly in least developed regions, most prone to the phenomenon; this is an issue that transcends national boundaries and needs to be addressed accordingly. The Greek HSN Chairmanship is committed to focus the public and political awareness-raising function of the Network on the impact of climate change and global warming on human security, particularly using the world's vulnerable population groups as its point of reference. It is also trying to use the Network's capacity as a cross-regional forum/platform of communication to promote international synergies in this area to find path-breaking solutions.

International Organization for Migration (IOM)

Established in 1951, IOM is the principal intergovernmental organization in the field of migration and works closely with governmental, intergovernmental

and non-governmental partners. With 125 member states, a further 18 states holding observer status and offices in over 120 countries, IOM is dedicated to promoting humane and orderly migration for the benefit of all. It does so by providing services and advice to governments and migrants.

The IOM Constitution gives explicit recognition to the link between migration and economic, social and cultural development, as well as to the right of freedom of movement. IOM works in the four broad areas of migration management: migration and development, facilitating migration, regulating migration and addressing forced migration. IOM activities that cut across these areas include the promotion of international migration law, policy debate and guidance, protection of migrants' rights, migration health and the gender dimension of migration.

Migration has implications for and is influenced by a variety of policy matters, one of which is the environment. In the cross-cutting area of migration and the environment, IOM addresses linkages between the environment on the one hand, and human settlement and population movement on the other from a human mobility perspective. IOM provides advice on policies and practices appropriate to address the challenges facing mobile populations today, including those resulting from extreme environmental events or gradual environmental degradation, and implements relevant projects. Through its programmatic activity, IOM is also applying migration management tools to prevent and mitigate the negative effects of the movement of people on the environment, including in cases of mass migration. IOM is committed to close cooperation with relevant international and non-governmental organizations, governments and other relevant stakeholders to develop more comprehensive strategies to better manage environmental migration and to address potential impacts of migration on the environment.

REPORT OF THE CONFERENCE

Executive Summary

The Greek Chairmanship of the Human Security Network (HSN)¹ and the International Organization for Migration (IOM)² co-hosted a Conference on the 19th of February 2008 in Geneva on “Climate Change, Environmental Degradation and Migration: Addressing Vulnerabilities and Harnessing Opportunities”.

The overall objective of the Conference was to increase political and public awareness on the risks of climate change, environmental degradation and migration to human security and the need for further research and concerted action.

The half day Conference brought together 180 participants from 67 countries and 33 Intergovernmental Organizations.

The objectives of the Conference were pursued through high level keynote presentations and addresses and two interactive panels.

The speakers emphasized the increasingly challenging and critical nature of environmental degradation, climate change and migration for human security and sustainable development, as well as the two-fold relationship of these phenomena.

In assessing the situation speakers underlined the alarming projections and stressed that climate change is expected to bring about major global environmental change, which may have extensive humanitarian and human mobility consequences.

¹ an informal cross-regional Group of 13 countries that maintain a dialogue on questions pertaining to human security

² the principal intergovernmental organization in the field of migration

According to some estimates:

- By 2050, between 25 million to 1 billion people may migrate or be displaced due to environmental degradation and climate change;
- areas that may potentially be flooded might be 1.3 million square kilometres,
- nine out of 10 extreme environmental events are argued to be related to climate change;
- developing countries might suffer 98% of the casualties resulting from natural disasters;
- within these countries, the most vulnerable groups of population, especially women, are likely to be the most affected;
- South and East Asia, Africa and small island states will be most severely affected;
- climate change in combination with the current demographic trends will intensify the already existing migration pressures;
- large scale migration due to climate change and environmental degradation will have adverse effects on the environment in areas/countries of destination and will subsequently increase the potential for conflict in these areas/countries. It can be expected to provoke resource scarcity in some areas; for example through disruption of production cycles as well as water scarcity; and
- the consequences of these phenomena are likely to impede the achievement of the Millennium Development Goals (MDGs).

In outlining necessary actions to prevent, mitigate and adapt to these phenomena, speakers underlined the multidisciplinary nature of the issue. They emphasized that new security risks require us to think creatively and to adapt our traditional approaches to better meet the needs of our new era.

More specifically speakers stressed the need to:

- Demonstrate real political will and financial commitment, *inter alia*, by developing appropriate financial and other mechanisms such as the Trust Fund for Human Security;
- design and implement development policies promoting adaptation to climate change and further mainstream this parameter into other policies;
- further stimulate research and data collection for improving predictability and understanding of the consequences of these phenomena;

- increase interagency and interstate cooperation, stimulate concerted action of all stakeholders (public and private) and extend consultations to other relevant stakeholders; and
- better incorporate the human rights aspect into all policies and actions.

Conference Overview and Objectives

“Climate Change, Environmental Degradation and Migration: Addressing Vulnerabilities and Harnessing Opportunities”, a conference co-hosted by the Government of Greece, in its capacity as Chair of the Human Security Network, and IOM was held on February 19 in Geneva. The idea of a partnership between the Greek HSN Chairmanship and IOM to organize a conference focusing on human security implications of environmental degradation, climate change and migration emerged following the 94th IOM Council Session, which took place in November 2007 and included, *inter alia*, a panel discussion on migration and the environment.

The half-day conference brought together 180 participants from 67 countries and 33 intergovernmental and non-governmental organizations, as well as representatives of academia, for an open and informal exchange of views on key issues and latest developments in the field of migration and the environment.

The overall objective of the conference was to increase political and public awareness of the challenges that climate change, environmental degradation and migration may pose to human security and of the implications of these challenges for research-based policy. In particular, the conference aimed to:

- stimulate and sustain discussion on the most promising policy tools and mechanisms to manage the migratory causes and consequences of climate change and environmental degradation, particularly in relation to human security and sustainable development;
- raise awareness among the international community on the impact of climate change, environmental degradation and migration on the world’s vulnerable population groups;
- underline the need for more policy and action-oriented research aimed at further exploration of inter-linkages between climate change, environmental degradation and migration, including in relation to conflicts and human vulnerability; and
- highlight the need for cooperation and concerted action by all the relevant stakeholders to effectively address the human security

challenges posed by the intersection between environmental change and migration.

The objectives of the conference were pursued through high level keynote presentations and two interactive panel discussions.

The conference discussions were cross-cutting and many underlying issues and challenges were brought up repeatedly throughout the event. To help capture the main ideas expressed during the conference, this report is organized around the key issues and challenges rather than by panels.

Introduction

Climate change and migration are among the most pressing issues facing the international community today. These phenomena are not new; however, their scale is making their management, including in relation to each other, both increasingly challenging and critical for ensuring human security and sustainable development.

The linkages between climate change and migration are attracting ever greater attention, including in the broader context of migration and environmental degradation³. The relationship between these phenomena is complex but in general terms can be argued to be two-fold. On the one hand, gradual and sudden environmental changes are resulting in substantial human movement and displacement; on the other hand, migration is also having a demonstrable impact on the environment in communities of origin and destination. Implications of these interrelations for human vulnerability as well as for the potential for conflict have not been sufficiently studied by policymakers and researchers alike. These implications are even more difficult to assess given their interaction with other social, economic and political issues such as underdevelopment and demographic trends, which affect human vulnerability to environmental change and its migratory and other consequences.

Considerable time and effort are spent on determining the meteorological impacts of climate change and providing mappings that can be used by the humanitarian community to establish contingency plans and emergency responses. Less time and resources have been spent in analyses and

³ Environmental degradation refers to processes which can be caused or exacerbated by climate change, for example sea level rise, as well as by human activity, for example, land degradation due to over-intensive farming. In some areas, both climate change and human activity contribute to environmental degradation.

forecasts of climate change implications on human populations and their movements. Climate change is argued to challenge the adaptive capacities of many different communities by interacting with and aggravating existing problems in the areas of, among others, food security, water scarcity and soil fertility. Natural disasters are bound to drive large numbers of people to seek shelter outside their homelands for relatively short periods of time, but the gradual changes in environment are likely to displace far larger numbers of people over long periods or even permanently, though in a much less attention-catching way.

Unfortunately, it is the developing countries, and within them the most vulnerable parts of their communities, that are at the greatest risk of suffering from adverse effects of environmental degradation. South and East Asia, parts of Africa, and small island states everywhere in the world are the hardest hit, while coastal communities and mostly poor rural communities reliant on arable lands are the groups facing the most imminent threat by climate change. By the same token, while temporary migration as a mechanism to adapt to climate change is already undertaken on a large scale in many areas, the ability to migrate continues to depend heavily on resources and mobility. Thus, the most vulnerable groups and communities may not be the ones best prepared and able to migrate.

Environmental consequences of migration and their links with human vulnerability and conflict also warrant greater attention. Migration of large numbers of people can have significant environmental repercussions for areas of origin, areas of destination, and the travel routes in between. Situations of mass human displacement in particular can lead to accelerated environmental degradation. This has potential for creating a vicious circle – when mass migration following natural disasters or conflicts, if inadequately managed, can lead to the deterioration of the environment in the area of destination. This may necessitate further displacement including that of the local population. Such situations may also generate tensions over scarce resources.

Protecting human security in today's world, in particular with respect to vulnerable groups, requires addressing the challenges presented by the interaction between environmental degradation and migration. To do so effectively, it is important to incorporate the human mobility dimension into the policy and programme discussions on environmental change. Similarly, environment concerns should be included in migration management schemes, reflected in humanitarian preparedness and recovery planning and integrated into the mainstream humanitarian agenda. This would require

multi-stakeholder cooperation and a more coordinated and comprehensive approach to policy and operational activities in both areas. Furthermore, specific development assistance and cooperation projects for the promotion of capacity building and sustainable development in developing countries can lead to better migration policies.

Key Challenges

The following key challenges for policy makers and practitioners emerged in the course of the discussions:

- **Ensuring respect for and protection of human rights**, including of vulnerable groups, in the context of the humanitarian implications of the climate change, environmental degradation and migration nexus. States, as well as all other relevant stakeholders, should take both individual and concerted action to address the threats to and adverse effects on the human rights posed by climate change and environmental degradation.
- **Developing effective cooperation among all the relevant stakeholders** to address the implications of environmental degradation and migration and their inter-linkages for human security and sustainable development. Improved cooperation is required at all levels, from national and regional to international and global, with states playing the central role. Dialogue and cooperation across the different policy domains (i.e. humanitarian and environmental) is crucial.
- **Achieving broad consensus among the stakeholders on the terms and definitions of key phenomena under discussion.** Terms such as “environmental migrant”, “environmental refugee”, “climate change migrant” are under an on-going debate and scrutiny with various stakeholders having different perspectives on this issue.
- **Improving the availability of reliable and policy-relevant data and research in the field.** There is a real need for closing knowledge gaps among both the environment and humanitarian communities concerning the interrelations between climate change, migration and human security and well-being. This is necessary if a deeper understanding of these phenomena and development of informed and coherent policies and programmes are to be achieved.

Key Issues

1. **The humanitarian urgency to tackle the adverse impacts of such phenomena as gradual environmental degradation and extreme environmental events on population movements and human security**

The urgency of the need to tackle the consequences of climate change and resulting migration is underscored by predictions that by 2050 between 25 million and as many as 1 billion people may migrate or be displaced due to environmental degradation and climate change events, such as rising sea levels, floods, droughts and hurricanes, to name but a few. These and other environmental changes and related alteration in ecosystems threaten the livelihoods of millions of people and, thus, may force them to move in search of new opportunities.

10 per cent of the world population lives near water and just a few meters above sea level. Some estimates put the area that may potentially be flooded by 2050 at a staggering 1.3 million square kilometres. These factors have distinct humanitarian implications such as the increase in waterborne diseases, diarrhoea, malaria and dengue fever among others. The quality of potable water and level of sanitation are also likely to deteriorate as a result of these and other environmental changes, in particular droughts and desertification.

According to the data available, both gradual environmental change and extreme environmental events have different though equally devastating effects on populations. Gradual environmental changes, such as desertification, land degradation and deforestation can be understood as being those that occur slowly over a long period of time in small yet cumulative manifestations. Some suggest that the highest number of people migrate as a result of the gradual deterioration of environmental conditions, though it is less visible than extreme environmental events.

Extreme environmental events refer to disasters that are likely to affect a considerable number of people over a large region and whose effects on the affected community are of immediate and grave nature. These events usually result in sudden, massive population displacement. As argued by one of the participants, extreme environmental events (such as hurricanes, cyclones, tsunamis, coastal and riverbank flooding, earthquakes and volcanic eruptions) can be among the leading causes or contributing factors that trigger hunger, malnutrition, lack of access to water and

adequate housing, exposure to disease, loss of livelihoods and permanent displacement. As 9 out of 10 extreme environmental events are argued to be related to climate change, it may be said that this threatens the very right to life of large populations.

2. The impact of climate change and environmental degradation on the most vulnerable countries and populations

Highly vulnerable countries

Although Europe is facing significant challenges posed by climate change with its most vulnerable areas being coastal zones, densely populated floodplains, mountainous regions, islands, the Arctic region and parts of South and South-East Europe, it is the populations of developing countries who will be most severely affected. As stated by one of the participants, developing countries suffer 98 per cent of the casualties resulting from natural disasters. South and East Asia, Africa and small island states around the world are most likely to experience large-scale migration as a result of extreme environmental events.

Developing countries also suffer most as a result of gradual environmental degradation. According to some estimates, South and East Asia account for up to 75 per cent of the population at risk, with the majority of people residing in coastal areas where sea-level rise poses a serious threat to their livelihoods. Africa is one of the most vulnerable continents because of multiple stresses and low adaptive capacity. Desertification increases the incidence of poverty. Soil fertility is on the decline, resulting in lower crop yields and less viable grazing areas. Changed patterns of rainfall can also affect food security, especially in sub-Saharan Africa. With falling incomes from agriculture, families adapt by looking for alternative employment options in the region or in developed countries, which often involves migration.

According to one of the participants, climate change has been of serious concern to small island states for decades. As much of their land is just a few metres above sea-level, these states have been and are increasingly vulnerable to sea-level rise. Governments are making all possible efforts to prepare for sea-level rise. In the Maldives, for instance, artificial islands of higher land level have been built and continue to be constructed to provide the population under most immediate threat with new places of residence. Other types of environmental deterioration are also a serious concern. Cape Verde, for example, is currently undergoing vast desertification, while

Grenada is still suffering from the aftermath of the devastating hurricanes of 2005 (though the country up until 2000 had been considered to be below the hurricane belt).

Another cause for alarm for many participants was the fact that both extreme environmental events and manifestations of gradual environmental degradation are now also occurring in unexpected locations.

Highly vulnerable population groups

Within the developing countries, it is the poorest and most vulnerable groups of people who are most susceptible to the adverse effects of environmental degradation. According to one participant, almost two billion people in the world today depend on the fragile ecosystems in arid and semi-arid areas with 90 per cent of them (mostly poor) living in the developing world.

70 per cent of the poor in Africa live in rural, mostly dry-land areas and are heavily dependant on agriculture for their livelihoods. At the same time, three quarters of all agricultural dry-lands in Africa are degraded to some extent, which affects food production and agricultural employment. In response to the challenges posed by land degradation, the UN Convention to Combat Desertification (UNCCD) is set to address the following two key items on its agenda: the risk of vast areas left uninhabitable by declining agricultural capacity and the risk of reduced freshwater availability.

The poorest and most vulnerable may be the hardest hit but are not always able to opt for migration given their limited resources. The capacity and strategies of these most vulnerable groups to adapt to climate change are further limited by various forms of discrimination and social marginalization.

It was argued that women are likely to be more heavily affected by climate change than men. For example, there are many countries where women are disproportionately heavily represented in agriculture – a sector which is among the most affected by environmental degradation. Moreover, in many societies women are traditionally responsible for collecting water, which makes their role directly dependent on weather conditions. Small-scale farmers (especially in Asia and Africa), indigenous people, the elderly and the handicapped as well as orphans are also at great risk.

Climate change in combination with the current demographic trends is set to intensify the already existing migration pressures. With the population of young people on the rise in many developing countries and opportunities

in the local job market increasingly scarce, a growing number of them will be driven to consider migration options.

One of the proposed mechanisms to help identify or predict cases where migration may serve as the main strategy to cope with environmental change is vulnerability mapping. Vulnerability mapping can help to more accurately identify those areas experiencing or likely to experience an outward flow of environmentally-induced migrants. It involves considering the following factors: the carrying capacity of the ecosystem – i.e. the ability of ecosystems to support basic standards of living; the caring capacity of local institutions – i.e. the capacity of formal and informal local institutions to adapt to any changes in the ecosystems' carrying capacity; the socio-economic vulnerability of households and individuals, and preferences for “fight or flight”.

3. The need for the effective protection of human rights in the context of climate change, environmental degradation, migration and their humanitarian consequences

So far, insufficient attention has been given to the human rights dimension in the context of the climate change discussions, negotiations and research. It was argued that there is a pressing need to integrate principles of equality, non-discrimination, access to information and justice, and other core human rights norms in the framework of the post Kyoto Protocol era. All related policies and programmes, whether international, regional or national, should factor in and address the human rights aspect.

The general framework for addressing the consequences of climate change for human rights and human life as such is provided by the international human rights norms that have been devised and put into effect over the six decades since the adoption of the Universal Declaration of Human Rights in 1948. A human rights approach to climate change highlights the obligations of states under international law to prevent and address consequences of and threats to basic and fundamental human rights posed by climate change. Several of these obligations are relevant to specific vulnerabilities induced by climate change, such as the responsibility to provide better housing; improved access to sanitation, potable water and healthcare; access to adequate food; effective participation in planning and decision-making; accountability, as well as access to information and justice. Guaranteeing these basic rights and entitlements may also help to prevent displacement or migration related to climate change.

It was also argued that it is important to ensure that existing international core human rights standards should be applied equally to nationals of a country in question as well as to non-nationals residing there, irrespective of their legal status.

4. Adverse impacts of migration on the environment in areas and/or countries of origin and destination vis-à-vis potential for conflict and in the context of human security

Adverse impacts of migration on the environment in areas/countries of destination

Large-scale migration of people (often accompanied by livestock) can have significant implications on the environment both in the areas of origin, transit and destination. In other words, resettlement of environmental migrants can easily produce an environmental wasteland of its own.

The major areas of concern in relation to the effects of mass migration on the environment are, *inter alia*, not only uncontrolled felling of trees (for firewood and construction), overgrazing and other poor agricultural practices but also poor site and camp management (especially when in ecologically vulnerable areas), poor waste management and uncontrolled mining. Poor camp management can directly result in overexploitation of groundwater and arable land.

Much of the migration from environmentally degraded areas tends to flow toward urban centres. Increasing urbanization, if combined with limited infrastructure and absorption capacity, can have negative environmental effects. An influx of migrants into urban centres may result in unregulated construction and unsanitary livelihood practices. This may lead to serious public health risks, pollution, etc.

During the 1994 civil war in Rwanda for example, over 400,000 people were driven out of the country into neighbouring Tanzania. As a result, Kasulo, one of the Tanzanian villages just off the border with Rwanda, swelled from an initial roughly 1,000 residents to become the second largest population concentration in the country. Such a massive inflow of people into the once small village led to severe damage of the host environment and undermined the livelihoods of the local inhabitants. Trees were chopped down for firewood and construction, causing deforestation and soil erosion. The vegetation cover was reduced and water resources drained.

Potential for conflict of the adverse impacts of migration on the environment in areas/countries of destination

Mass migration can in turn have major implications for international and human security, especially if it takes place in semi-arid areas where weak governance and poverty are prevalent. Disputes and violence can occur over already scarce resources such as potable water supplies and arable land. One of the participants, for example, identified desertification as a serious threat to security in the Mediterranean region.

Conflicts in Sudan provide a vivid example of the link between conflict and environmental degradation caused by mass migration. The conflict between the Government of Sudan and rebel fighters which escalated in 2003, is said to have displaced several hundreds of thousands of people, some of whom sought refuge in neighbouring Chad. Eastern Chad is a poor region which suffers from food insecurity, scarcity of potable water and has limited infrastructure. The sudden large-scale influx of people put an additional strain on the already scarce resources, resulting in deforestation and overgrazing. Despite ethnic kinship among the hosting and hosted communities, this led to tensions and conflicts over water, pasture and firewood between the Sudanese and the local population. Shortages of clean water, health services and essential medicines created severe health problems. Despite large-scale assistance and alleviation efforts by the UN and other organizations, considerable tensions remain between the two sides.

Some participants stressed that causes of conflicts are very complex: they are rooted in a host of issues and cannot be attributed to any one factor, such as environmental degradation. Resolution of conflicts should address the full spectrum of their root causes and requires coordinated action by the international community at both regional and international levels aimed at rehabilitation, reconciliation and reconstruction in the conflict area. Without such efforts, safe return of migrants and their reintegration in their country of origin would be extremely difficult, if not impossible.

Real political will and financial commitment are of the essence. One of the mechanisms developed to help alleviate such situations is the Trust Fund for Human Security. The Japanese Government took the initiative to establish this Trust Fund with the United Nations in 1999 and has already contributed over USD 260 million to it. The purpose of the Fund is to address threats to human life and dignity. As part of its core practical tasks, the Fund deals with, *inter alia*, supplying potable water; assisting to increase

agricultural production; providing basic health services, primary education and vocational trainings, and controlling illicit circulation of small arms and light weapons. Since its establishment, the Fund has supported 188 projects to protect and enhance human security worldwide, including the two cases mentioned above in Tanzania and Chad.

5. The aggravating effect of climate change on the major development challenges

According to some estimates, the number of people migrating today as a result of environmental disasters or scarcity of natural resources is similar to the number having to flee their homes to escape political oppression, and ethnic and religious discrimination or persecution.

The consequences of the climate change-induced migration are far reaching: it is likely to impede the achievement of the Millennium Development Goals (MDGs). The most affected domains would be the provision of education and health care, the reduction of child and maternal mortality, and the combating of HIV/Aids as well as other diseases. Environmental migration may also affect development by increasing pressure on urban infrastructure and services, putting additional strain on scarce resources and increasing risk of conflict.

There is an urgent need to devise and implement development policies promoting adaptation to climate change. It is crucial that sustainable development and climate change issues be incorporated into development agendas. These efforts will be most successful if migrants themselves are fully involved in the development efforts and programmes. Following this principle, the Greek Development Cooperation Policy is working together with the International Organization for Migration in Athens to promote programmes aiming at facilitating the contribution of migrants in Greece to the development of their countries of origin.

6. Importance of greater interagency and interstate cooperation, and concerted action; further inclusion of relevant stakeholders

There is a need for deeper cooperation and closer coordination among all stakeholders to address the technical and policy dimensions of managing environmental causes and consequences of migration and their implications for human security and well-being. Improved cooperation is required at all levels, from national and regional to international and global. States should play a leading role in forging interstate and broad-based partnerships.

There is also a need for close interagency cooperation. Some participants argued for the establishment of a new organization to ensure concerted response to climate change. A Global Migration Group, potentially with the addition of organizations dealing with environmental and climate change issues, was discussed as an alternative potential platform for cooperative tackling of the migration and environment nexus.

Although the issue of climate change and its interrelation with migration is already on the agendas of many governments and international organizations, it is paramount to further promote and develop dialogue on these issues including in the context of other relevant international fora such as the Global Forum on Migration and Development.

Cooperation is also necessary if progress is to be achieved in developing better understanding of the interaction between climate change, environmental degradation and the movement of people. The multidisciplinary nature of the issues requires collaboration in research and data collection between environmental, migration and humanitarian agencies. It was also suggested that UNCCD could cooperate with IOM on a study related to the issues pertaining to desertification and its impact on population movement.

The Way Forward

The following ideas and action points for moving the agenda forward were brought up during the conference discussions:

- **Strengthen interstate and multi-stakeholder cooperation** at all levels to address the inter-linkages between climate change, environmental degradation and migration. Countries of origin and destination need to assume a central role in such cooperation. Civil society, the private sector and non-governmental organizations, in particular, also have an important contribution to make, especially in the area of capacity-building.
- **Strengthen cooperation across the different policy domains** between environmental and humanitarian communities, including through improving interagency cooperation and dialogue. It is necessary to ensure that migration issues are an integral part of all climate change-related discussions and policies and that environmental and climate change considerations are in turn factored into migration management policies and programmes as well as humanitarian, recovery and preparedness planning.

- **Develop a more comprehensive and interdisciplinary approach to research** in order to improve the understanding of
 - the links between climate change, environmental degradation and migration and the impacts of these phenomena on human security and sustainable development;
 - the patterns of climate change-induced migration to enable early policy planning for: organized movement, diverse migration strategies, and pre-departure preparation and assistance upon arrival; and
 - migratory flows, their socio-economic and cultural dimensions and impact on the economies of a region, including methods for disaggregating the push factors of migration.

- **Address in a concerted manner the definitional issues**, in particular on whether the term “environmental refugee” or “environmental migrant” should be used. Pertinent international treaties recognize only political refugees; therefore application of the term “environmental refugee” would require revision of the existing international legal instruments. IOM’s proposal for a working definition speaks of “environmental migrants” and defines them as “persons or groups of persons who, for compelling reasons of sudden or progressive changes in the environment that adversely affect their lives or living conditions, are obliged to leave their habitual homes, or choose to do so, either temporarily or permanently, and who move either within their country or abroad”.

- **Devise comprehensive policy approaches** to addressing the human security challenges linked to climate change, environmental degradation and migration. The combination of measures should cover the short-, medium- and longer-term and encompass areas of emergency relief and humanitarian assistance as well as those of preparedness and planning.

- **Provide targeted support to the most vulnerable countries** through capacity building and partnerships aimed at improving the ability of these states to cope with threats and challenges posed by climate change.

- **Devise incentives to channel financial and non-financial resources of migrants to make local livelihoods more sustainable** and to reduce environmental degradation caused by human activity.

- **Promote at the global level national strategies** adopted in response to the degradation of natural resources, such as the UNCCD's National Action Programmes which include Local Area Development Programmes aimed at reducing poverty within local communities affected by desertification and drought. Such programmes help to reduce the push factors of migration.

Conclusion

By bringing together a diverse range of participants for an open exchange of views, the conference highlighted the links between climate change, environmental degradation and migration and contributed to the better understanding of these links. It also discussed the challenges of these phenomena for the protection of human rights and ensuring human security, in particular in relation to the most vulnerable regions, communities and groups.

The conference participants called for immediate and concerted action in light of the humanitarian urgency of the above-mentioned challenges as well as their scale. There is a growing need for the development of appropriate policies which can measure up to these challenges as well as for the implementation of development policies promoting adaptation to climate change. Integrating sustainable development and climate change considerations into national development policies as well as into cooperation and capacity-building programmes is essential. This will be important for the developing world in particular for the Least Developed Countries and the Small Island States, which are to be the hardest hit although they have historically contributed the least to the creation of the problem.

While much work still remains as agreement was not reached on all the issues at stake, including the very definitions of the phenomena discussed, the participants expressed strong support for further efforts to bridge the existing gaps. There was also commitment to work together to reach consensus on the outstanding issues and to more effectively tackle the modern challenges of environmental change and migration management for human security and well-being.

**CHANGEMENTS CLIMATIQUES,
DEGRADATION DE L'ENVIRONNEMENT ET MIGRATIONS :
REMEDIER AUX FAIBLESSES ET SAISIR LES OPPORTUNITES**

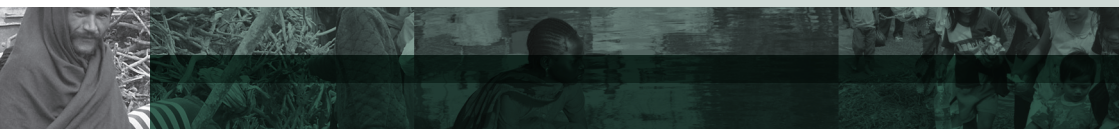

TABLE DES MATIÈRES

RESEAU DE SECURITE HUMAINE ET PARTENARIAT DE L'OIM.....	49
Le Réseau de sécurité humaine (RSH).....	49
L'Organisation internationale pour les migrations (OIM).....	50
 RAPPORT DE LA CONFERENCE	 51
Résumé exécutif	51
Tableau d'ensemble et objectifs de la Conférence.....	53
Introduction.....	54
Les défis majeurs.....	57
Considérations essentielles.....	58
La voie à suivre	67
Conclusion	69

RESEAU DE SECURITE HUMAINE ET PARTENARIAT DE L'OIM

Le Réseau de sécurité humaine (RSH)

Créé en 1999, le réseau de sécurité humaine (RSH) est un groupe informel de 13 pays qui ont noué un dialogue sur les questions liées à la sécurité humaine. Ce réseau, qui entretient de solides liens avec la société civile et le monde universitaire, a une perspective interrégionale unique et conduit de front de multiples agendas.

En tant que mécanisme informel et flexible, le RSH détermine des domaines concrets d'action collective. Il poursuit des politiques qui mettent l'accent sur la protection et les exigences de sécurité de l'individu et de la société en libérant l'homme de la crainte et du besoin. Il joue un rôle de catalyseur en mobilisant l'attention internationale sur les problèmes nouveaux et émergents. En appliquant une perspective de sécurité humaine aux problèmes internationaux, le Réseau vise à dynamiser les processus politiques ayant pour but de prévenir ou de solutionner les conflits et de promouvoir la paix et le développement.

La Grèce, qui exerce actuellement la présidence du Réseau de sécurité humaine, tient à souligner que les changements climatiques affectent en premier lieu la sécurité humaine des groupes vulnérables, et notamment dans les régions les moins développées, qui y sont le plus exposées ; il s'agit là d'un problème qui transcende les frontières nationales et auquel il faut donc répondre en conséquence. La présidence grecque du RSH est déterminée à faire en sorte que la prise de conscience publique et politique s'exerce au niveau des effets des changements climatiques et du réchauffement de la planète sur la sécurité humaine, en prenant plus particulièrement comme point de référence les populations les plus vulnérables du monde. Elle s'efforcera également d'exploiter les capacités du Réseau comme tribune ou plateforme régionale de communication afin de promouvoir les synergies internationales dans ce domaine et de trouver des solutions révolutionnaires.

L'Organisation internationale pour les migrations (OIM)

Créée en 1951, l'OIM est la principale organisation intergouvernementale œuvrant sur la scène migratoire, où elle opère en étroite collaboration avec ses partenaires gouvernementaux, intergouvernementaux et non gouvernementaux. Forte de ses 125 Etats membres, de 18 Etats observateurs et de bureaux répartis dans plus de 120 pays, l'OIM poursuit l'objectif de promouvoir des migrations humaines et ordonnées dans l'intérêt de tous. Pour ce faire, elle assure des services et prodigue des conseils aux gouvernements et aux migrants.

La constitution de l'OIM reconnaît explicitement le lien entre la migration et le développement économique, social et culturel, ainsi que le droit à la liberté de circulation. L'OIM agit dans quatre grands domaines de la gestion des migrations : la migration et le développement, la migration facilitée, la migration régulée et la lutte contre la migration forcée. Les activités de l'OIM qui transcendent ces domaines sont notamment la promotion du droit international de la migration, le débat et l'orientation politique, la protection des droits des migrants, la santé des migrants et la dimension sexospécifique de la migration.

Outre qu'elle est influencée par différents aspects, parmi lesquels l'environnement, la migration agit elle-même sur ces aspects. Sur cette scène où s'interpénètrent migration et environnement, l'OIM intervient au niveau des liens entre l'environnement d'une part et les installations humaines et les mouvements de population d'autre part, dans une perspective de mobilité humaine. Elle fournit des conseils sur les politiques et les pratiques susceptibles d'aider à relever les défis auxquels sont confrontées aujourd'hui les populations mobiles, et notamment ceux que posent les événements environnementaux extrêmes ou la dégradation progressive de l'environnement, et met en œuvre des projets appropriés en la matière. Par son activité programmatique, l'OIM fait également intervenir des instruments de gestion des migrations destinés à prévenir et atténuer les effets néfastes des mouvements de population sur l'environnement, notamment dans les cas de migration massive. L'OIM se fait un devoir de coopérer étroitement avec les organisations internationales et non-gouvernementales compétentes, les gouvernements et autres parties prenantes concernées en vue d'élaborer des stratégies plus complètes devant permettre de mieux gérer les migrations environnementales et de remédier aux effets potentiels de la migration sur l'environnement.

RAPPORT DE LA CONFÉRENCE

Résumé exécutif

La présidence grecque du Réseau de sécurité humaine (RSH)¹ et l'Organisation internationale pour les migrations (OIM)² ont conjointement accueilli la conférence le 19 février 2008 à Genève sur le thème « Changements climatiques, dégradation de l'environnement et migrations : remédier aux faiblesses et saisir les opportunités ».

L'objectif général de la conférence était de renforcer la prise de conscience des populations et des gouvernements quant aux risques que font courir les changements climatiques, la dégradation de l'environnement et les migrations pour la sécurité humaine et quant au besoin d'intensifier la recherche et de mener des actions concertées.

Cette conférence d'une demi-journée a réuni 180 participants de 67 pays et de 33 organisations intergouvernementales.

Les objectifs de la conférence ont été poursuivis au travers de communications et d'exposés prononcés par des orateurs de haut niveau et dans le cadre de deux tables rondes interactives.

Les orateurs ont souligné le caractère de plus en plus critique et problématique de la dégradation de l'environnement, des changements climatiques et des migrations pour la sécurité humaine et le développement durable, ainsi que les influences mutuelles de ces divers phénomènes.

Dans leur évaluation de la situation, les orateurs ont attiré l'attention sur les projections alarmantes dans ce domaine, en soulignant le fait que les changements climatiques étaient supposés entraîner des modifications majeures de l'environnement à l'échelle mondiale, ce qui risquait d'avoir de vastes répercussions sur la mobilité humaine et sur les conditions de vie des populations.

¹ Un groupe transrégional informel de 13 pays dialoguant sur les questions liées à la sécurité humaine

² Principale organisation intergouvernementale sur la scène migratoire

Selon certaines estimations:

- d'ici à 2050, entre 25 millions et un milliard de personnes pourraient être amenées à émigrer ou à être déplacées pour cause de dégradation de l'environnement ou de changement climatique ;
- non moins de 1,3 million de kilomètres carrés risquent d'être inondés ;
- neuf événements environnementaux extrêmes sur dix pourraient être dus à des changements climatiques ;
- 98 % des victimes de catastrophes naturelles pourraient être situées dans les pays en développement ;
- à l'intérieur de ces pays, ce sont les groupes de populations les plus vénérables, et en particulier les femmes, qui sont le plus susceptibles d'être touchées ;
- l'Asie du Sud et de l'Est, l'Afrique et les petits Etats insulaires seront les plus gravement touchés ;
- en conjonction avec les tendances démographiques actuelles, les changements climatiques aggraveront encore les pressions migratoires existantes ;
- les migrations à grande échelle dues aux changements climatiques et à la dégradation de l'environnement auront des effets néfastes sur l'environnement dans les régions et les pays de destination et renforceront par conséquent le risque de conflit dans ces régions et pays. Il faut craindre que cela se traduise par une pénurie de ressources dans certaines régions ; par exemple, par la perturbation des cycles de production et par le manque d'eau ;
- ces phénomènes sont susceptibles de faire obstacle à la réalisation des Objectifs du Millénaire pour le développement (OMD).

En décrivant les mesures nécessaires pour prévenir et atténuer ces phénomènes et pour envisager le moyen de s'y adapter, les orateurs ont souligné le caractère multidisciplinaire de la question. Ils ont insisté sur le fait que les nouveaux risques pour la sécurité nous imposent de réfléchir de façon créative et d'adapter nos méthodes traditionnelles de façon à pouvoir répondre aux besoins du temps présent.

Plus précisément, les orateurs ont souligné le besoin de :

- démontrer une volonté politique réelle et une vraie détermination de financement, notamment en élaborant des moyens financiers appropriés et d'autres mécanismes, comme un fonds d'affectation spéciale pour la sécurité humaine ;

- concevoir et mettre en œuvre des politiques de développement visant à promouvoir l'adaptation aux changements climatiques et à incorporer plus systématiquement ce paramètre dans d'autres politiques ;
- stimuler davantage la recherche et la collecte de données afin d'améliorer la prévisibilité et la compréhension des conséquences de ces phénomènes ;
- intensifier la coopération entre agences et entre Etats, faire en sorte que toutes les parties prenantes (publiques et privées) participent à une action concertée et élargir les consultations à d'autres parties prenantes concernées ; et
- faire en sorte que la question des droits de l'homme soit davantage présente dans les politiques et les actions menées.

Tableau d'ensemble et objectifs de la Conférence

La Conférence "Changements climatiques, dégradation de l'environnement et migrations : remédier aux faiblesses et saisir les opportunités", conjointement organisée par le Gouvernement grec, en sa capacité de président du Réseau de sécurité humaine et l'OIM, s'est tenue à Genève le 19 février 2008. L'idée d'un partenariat entre la présidence grecque du RSH et l'OIM en vue de l'organisation d'une conférence mettant l'accent sur les incidences de la dégradation de l'environnement, des changements climatiques et des migrations sur la sécurité humaine est née à la suite de la 94e session du Conseil de l'OIM qui s'est tenue en novembre 2007 et dans le cadre de laquelle a été organisée notamment une table ronde sur la migration et l'environnement.

Cette conférence d'une demi-journée a réuni 180 participants de 67 pays et de 33 organisations intergouvernementales et non-gouvernementales, ainsi que des représentants du monde universitaire, pour un échange de vues ouvert et informel sur des questions essentielles et sur les derniers développements dans le domaine de la migration et de l'environnement.

Cette conférence avait pour objectif général de renforcer la prise de conscience, dans le grand public et les gouvernements, des difficultés que risquent de poser pour la sécurité humaine les changements climatiques, la dégradation de l'environnement et les migrations, ainsi que des conséquences de ces difficultés pour la concrétisation d'une politique s'appuyant sur la recherche. Elle visait notamment à :

- stimuler et alimenter le débat sur les instruments et les mécanismes politiques les plus prometteurs pour la gestion des causes liées aux migrations et des conséquences des changements climatiques et de la dégradation de l'environnement, plus particulièrement en rapport avec la sécurité humaine et le développement durable ;
- susciter, au sein de la communauté internationale, une prise de conscience accrue des effets des changements climatiques, de la dégradation de l'environnement et des migrations sur les groupes de populations les plus vulnérables ;
- souligner la nécessité d'une action de recherche davantage orientée vers la politique et l'action et visant à explorer plus avant les liens mutuels entre changements climatiques, dégradation de l'environnement et migrations, notamment sous l'angle des conflits et de la vulnérabilité humaine ; et
- mettre en lumière le besoin de coopération et de concertation de la part de toutes les parties prenantes concernées pour pouvoir relever efficacement les défis posés à la sécurité humaine par l'interaction mutuelle entre les changements environnementaux et les migrations.

Les objectifs de la conférence ont été poursuivis au travers d'exposés prononcés par des orateurs de haut niveau et dans le cadre de deux tables rondes interactives.

Les débats ont touché à de nombreux domaines et, à plusieurs reprises, bon nombre de questions et de défis sous-jacents ont fait surface. Pour rendre compte des principales idées exprimées durant la conférence, le présent rapport est organisé autour des questions et des défis principaux évoqués à cette occasion, et non en fonction des tables rondes.

Introduction

Les changements climatiques et les migrations figurent parmi les questions les plus urgentes auxquelles la communauté internationale doit aujourd'hui faire face. Ces phénomènes ne sont pas nouveaux. C'est leur ampleur qui rend leur gestion de plus en plus difficile et critique du point de vue de la sécurité humaine et du développement durable – surtout lorsque les uns se conjuguent aux autres.

Les liens entre changements climatiques et migrations suscitent une attention de plus en plus grande, notamment dans le contexte plus large

des migrations et de la dégradation de l'environnement³. Les relations unissant ces phénomènes sont complexes, mais de manière générale, on peut considérer qu'elles sont à double sens. D'une part, les changements environnementaux progressifs et subits occasionnent des mouvements et des déplacements humains considérables ; d'autre part, les migrations ont elles aussi des conséquences tangibles sur l'environnement des communautés d'origine et de destination. Les implications de ces interrelations pour la vulnérabilité humaine, comme en termes de potentiel de conflit n'ont pas été suffisamment étudiées ni par les décideurs ni par les chercheurs. Elles sont d'autant plus malaisées à évaluer en raison de leur interaction avec les facteurs sociaux, économiques et politiques tels que le sous-développement et les tendances démographiques qui influent sur la vulnérabilité humaine face aux changements environnementaux et à leurs conséquences, notamment au plan des migrations.

Des trésors de temps et d'énergie ont été déployés pour déterminer les effets météorologiques des changements climatiques et fournir un travail cartographique que la communauté humanitaire puisse utiliser pour dresser des plans d'urgence. Moins d'efforts et de temps ont été consacrés à analyser et prévoir les conséquences des changements climatiques sur les populations humaines et leurs mouvements. Les changements climatiques sont réputés mettre à l'épreuve les capacités d'adaptation de nombreuses communautés en interagissant avec les problèmes liés notamment à l'insécurité alimentaire, au manque d'eau et à l'infertilité des sols, qu'elle vient encore aggraver. Poussés par les catastrophes naturelles, des pans importants de population chercheront refuge hors de leur territoire pendant des périodes relativement courtes, mais les modifications progressives de l'environnement devraient occasionner des déplacements nettement plus massifs sur des périodes plus longues, voire de façon permanente, alors qu'elles retiennent nettement moins l'attention.

Malheureusement, ce sont les pays en développement, et en leur sein, les groupes les plus vulnérables qui sont le plus exposés aux retombées néfastes de la dégradation de l'environnement. L'Asie du Sud et de l'Est, certaines régions de l'Afrique, et les petits Etats insulaires partout dans le monde sont les plus durement touchés, et les populations côtières, ainsi que les communautés rurales pauvres qui dépendent des terres arables sont les groupes humains confrontés à la menace la plus imminente du changement climatique. De la même façon, alors que la migration temporaire est déjà

³ La dégradation de l'environnement résulte de processus qui peuvent être causés ou aggravés par les changements climatiques, tels que l'élévation du niveau de la mer, mais aussi par l'activité humaine, par exemple la dégradation des sols due à une surexploitation agricole. Dans certaines régions, les changements climatiques et l'activité humaine se conjuguent pour dégrader l'environnement.

largement utilisée dans certaines régions comme mécanisme d'adaptation aux changements climatiques, la possibilité d'émigrer reste fortement conditionnée par les ressources et la mobilité. Par conséquent, les groupes et les communautés les plus vulnérables risquent fort de ne pas être ceux qui seront le mieux préparés et le plus en mesure d'émigrer.

Les conséquences environnementales de la migration et leurs liens avec la vulnérabilité humaine et les conflits mériteraient également une attention accrue. La migration de pans importants de population peut avoir des répercussions significatives sur l'environnement, à la fois pour les pays d'origine, pour les régions de destination et pour les routes qui les relient les uns aux autres. Des situations de déplacements massifs en particulier peuvent entraîner une dégradation accélérée de l'environnement. Cela fait peser un risque de cercle vicieux : des migrations massives faisant suite à une catastrophe naturelle ou à des conflits, si elles sont mal gérées, peuvent conduire à une dégradation de l'environnement dans les régions de destination. Cela pourrait entraîner de nouveaux déplacements, y compris celui de la population locale. De telles situations peuvent également engendrer des tensions dont seraient l'objet les ressources peu abondantes.

Si l'on veut protéger la sécurité humaine dans le monde actuel, particulièrement celle des groupes vulnérables, il faut s'attaquer aux défis que soulève l'interaction entre la dégradation de l'environnement et les migrations. Pour que cela soit efficace, il importe d'incorporer la dimension de la mobilité humaine dans les débats portant sur les politiques et les programmes relatifs aux changements de l'environnement. De la même façon, il convient que les inquiétudes que suscite l'environnement fassent partie des plans de gestion des migrations, qu'elles se reflètent dans les plans de préparation aux actions humanitaires et de redressement, et qu'elles soient incorporées à l'agenda humanitaire général. Cela exigerait une coopération multipartite et une approche plus globale et mieux coordonnée des activités politiques et opérationnelles dans les deux secteurs. Par ailleurs, une aide spécifique au développement et des projets de coopération axés sur l'encouragement au renforcement des capacités et sur le développement durable dans les pays en développement pourrait se traduire par de meilleures politiques migratoires.

Les défis majeurs

Au cours du débat, les décideurs et les praticiens ont vu se détacher les défis majeurs suivants :

- **Veiller au respect et à la protection des droits de l'homme**, notamment au sein des groupes vulnérables, dans le contexte des conséquences humanitaires des changements climatiques, de la dégradation de l'environnement et de leurs liens avec la migration. Les Etats, de même que les autres parties prenantes concernées, devraient prendre, individuellement et en concertation, des mesures permettant de dissiper les menaces et les effets adverses, sur le plan des droits de l'homme, des changements climatiques et de la dégradation de l'environnement.
- **Instaurer une coopération efficace entre toutes les parties prenantes concernées** pour lutter contre les effets de la dégradation de l'environnement et des migrations, et contre leurs effets conjugués pour la sécurité humaine et le développement durable. Une meilleure coopération s'impose à tous les niveaux, sur un plan tant national que régional, international et mondial, avec les Etats qui jouent un rôle central. Le dialogue et la coopération dans tous les aspects des différents domaines politiques (dans la sphère humanitaire comme dans celle de l'environnement) revêtent une importance cruciale.
- **Parvenir à un large consensus entre les parties prenantes concernant les termes et les définitions des phénomènes clés au centre du débat.** Des expressions telles que "migrants environnementaux", "réfugiés environnementaux", "migrants climatiques forcés" font actuellement l'objet d'un débat et d'un examen scrupuleux avec différentes parties prenantes qui ont parfois différentes façons de voir en la matière.
- **Pouvoir compter sur des données fiables et utilisables par les décideurs, et sur des travaux de recherche utiles dans ce domaine.** Il existe un réel besoin de combler les lacunes en termes de connaissances tant dans la sphère environnementale que dans la sphère humanitaire pour ce qui est des interrelations entre changements climatiques, migrations, sécurité humaine et bien-être des populations. La bonne compréhension de ces phénomènes et l'élaboration de politiques et de programmes éclairés et cohérents l'exigent.

Considérations essentielles

1. **L'urgence humanitaire de remédier aux effets adverses de la dégradation progressive de l'environnement et des événements environnementaux extrêmes sur les mouvements de population et la sécurité humaine**

L'urgence de remédier aux conséquences des changements climatiques et aux migrations qui en résulteront est souligné par les prédictions selon lesquelles entre 25 millions et non moins d'un milliard de personnes pourraient être forcées d'émigrer d'ici à 2050 ou être déplacées par la dégradation de l'environnement et les changements climatiques, tels que l'élévation du niveau de la mer, les inondations, les sécheresses et les ouragans, pour ne citer que ceux-là. Ces changements environnementaux et autres, et l'altération des écosystèmes qui en résulte menacent les moyens d'existence de millions de personnes et pourraient donc les forcer à se déplacer en quête de nouvelles opportunités.

Non moins de 10 % des habitants de la planète vivent au bord de l'eau et à quelques mètres seulement au-dessus du niveau de la mer. Certaines estimations chiffrent à 1,3 million de kilomètres carrés la surface totale des terres qui risqueraient d'être inondées d'ici à 2050 – une donnée qui a de quoi faire frémir. Ces facteurs ont des répercussions humanitaires distinctes telles que l'augmentation des cas de maladies d'origine hydrique, de diarrhée, de paludisme et de dengue, entre autres. La qualité de l'eau potable et le niveau d'assainissement risquent également de se détériorer sous l'effet de ces changements environnementaux et autres, en particulier les sécheresses et la désertification.

A en juger par les données dont nous disposons, les changements environnementaux progressifs et les événements environnementaux extrêmes ont des effets différents mais également dévastateurs sur les populations. Les changements environnementaux progressifs, tels que la désertification, la dégradation des sols arables et la déforestation, sont des processus qui agissent lentement et sur une longue période de temps, et dont les manifestations s'exercent sur une petite échelle mais avec un effet cumulatif. Certains observateurs considèrent que la détérioration progressive des conditions environnementales pousse un plus grand nombre de gens à émigrer, même si elle est moins visible que les événements environnementaux extrêmes.

Les événements environnementaux extrêmes sont des catastrophes susceptibles de faire un nombre considérable de victimes dans une vaste

région, et dont les effets sont graves et immédiats. De tels événements occasionnent habituellement des déplacements massifs et soudains de populations. Comme l'a fait observer l'un des participants, les événements environnementaux extrêmes (tels que cyclones, ouragans, tsunamis, inondations des zones côtières et des berges de fleuves, tremblements de terre et éruptions volcaniques) sont parmi les causes principales ou les facteurs aggravants de la faim, de la malnutrition, du manque d'accès à l'eau ou à un logement adéquat, de l'exposition aux maladies, de la perte des moyens d'existence et des déplacements permanents. Étant donné que neuf événements environnementaux extrêmes sur dix sont réputés être liés aux changements climatiques, on peut dire que cela menace le droit même à la vie de vastes populations humaines.

2. Les incidences des changements climatiques et de la dégradation de l'environnement sur les pays et les populations les plus vulnérables

Pays hautement vulnérables

Même si l'Europe doit s'attendre à faire face à de graves difficultés sous l'effet des changements climatiques, avec ses zones très vulnérables que sont les zones côtières, les plaines inondables densément peuplées, les régions montagneuses, les îles, la région arctique et les régions d'Europe du Sud et du Sud-Est, ce sont les populations des pays en développement qui seront le plus durement touchées. Comme l'a dit l'un des participants, les pays en développement déplorent 98 % des victimes de catastrophes naturelles. L'Asie du Sud et du Sud-Est, l'Afrique et les petits États insulaires de par le monde sont le plus exposés au risque de migrations à grande échelle sous l'effet d'événements environnementaux extrêmes.

Les pays en développement sont aussi gravement affectés par la dégradation progressive de l'environnement. Selon certaines estimations, l'Asie du Sud et de l'Est comptent à elles seules 75 % de la population mondiale exposée à ce type de risque, la majeure partie de leur population vivant dans des zones côtières où la hausse du niveau de la mer représente une sévère menace pour leurs moyens d'existence. L'Afrique est l'un des continents les plus vulnérables en raison de ses tensions multiples et de sa faible capacité d'adaptation. La désertification aggrave les effets de la pauvreté. La fertilité des sols est sur le déclin, ce qui se traduit par des récoltes moins abondantes et par des zones de pâturage moins viables. La modification de la pluviométrie peut également influencer sur la sécurité alimentaire, spécialement en Afrique subsaharienne. Avec des revenus agricoles en baisse, les familles sont forcées de se tourner vers d'autres

moyens d'existence dans la région ou dans les pays développés, venant ainsi grossir les rangs des émigrants.

Pour l'un des participants, les changements climatiques sont un motif de vive préoccupation pour les petits Etats insulaires depuis des décennies. Comme une bonne partie de leur territoire ne dépasse guère que de quelques mètres le niveau de la mer, ces Etats ont été et sont de plus en plus vulnérables face à ce risque. Les gouvernements font tout ce qui est en leur pouvoir pour s'y préparer. Aux Maldives, par exemple, des îles artificielles surélevées ont été et continuent d'être construites pour offrir un refuge aux populations les plus directement exposées. D'autres types de dégradation de l'environnement constituent également une source de grave préoccupation. C'est ainsi qu'au Cap-Vert, par exemple, sévit actuellement un phénomène de désertification massive, tandis que la Grenade souffre toujours des conséquences des ouragans dévastateurs de 2005 (alors qu'il avait été estimé jusqu'en 2000 que le pays était hors de la ceinture des ouragans).

Un autre motif de préoccupation de nombreux participants était le fait que des endroits inattendus de la planète étaient aujourd'hui témoins, eux aussi, d'événements environnementaux extrêmes et de manifestations de la dégradation progressive de l'environnement.

Les groupes de populations hautement vulnérables

Au sein des pays en développement, ce sont les groupes les plus pauvres et les plus vulnérables qui sont le plus susceptibles de pâtir des effets néfastes de la dégradation de l'environnement. Selon un participant, près de 2 milliards d'individus dans le monde dépendent aujourd'hui d'écosystèmes fragiles dans des régions arides et semi arides, et 90 % d'entre eux (pauvres pour la plupart) vivent dans des pays en développement.

70 % des pauvres en Afrique vivent dans des régions rurales non irriguées pour la plupart et dépendent fortement de l'agriculture pour leur subsistance. Cependant, trois quarts de toutes les terres agricoles non irriguées en Afrique sont dans une certaine mesure dégradées, ce qui affecte la production vivrière et l'emploi dans l'agriculture. En réponse aux défis posés par la dégradation des sols, la Convention des Nations Unies sur la lutte contre la désertification s'apprête à traiter les deux points clés ci-après à son ordre du jour : le risque de voir de vastes espaces devenir inhabitables du fait de la baisse de la capacité agricole et le risque d'une disponibilité moindre d'eau douce.

Les plus pauvres et les plus vulnérables risquent d'être les plus durement touchés, mais en raison de leurs ressources limitées, ils ne sont pas toujours en mesure d'opter pour l'émigration. Les capacités et les stratégies de ces groupes très vulnérables en termes d'adaptation aux changements climatiques sont encore amoindries par différentes formes de discrimination et de marginalisation sociale.

Il a notamment été dit que les femmes étaient susceptibles d'être plus durement touchées par le changement climatique que les hommes. Par exemple, il existe de nombreux pays où les femmes sont considérablement plus nombreuses que les hommes dans l'agriculture - l'un des secteurs qui souffrent le plus de la dégradation de l'environnement. Qui plus est, dans de nombreuses sociétés, les femmes sont traditionnellement chargées de l'eau, ce qui fait que leur rôle dépend directement des conditions météorologiques. Les petits exploitants agricoles (notamment en Asie et en Afrique), les populations autochtones, les personnes âgées, les orphelins et les handicapés sont eux aussi très exposés.

En conjonction avec les tendances démographiques actuelles, on peut s'attendre que les changements climatiques viennent encore aggraver les pressions migratoires existantes. Avec la progression des couches jeunes de la population dans de nombreux pays en développement et l'amenuisement progressif des opportunités d'emploi sur le marché local de la main-d'œuvre, il est à craindre qu'un nombre croissant de jeunes soient tentés par l'émigration.

L'un des mécanismes proposés pour tenter de déterminer ou de prédire les cas dans lesquels la migration pourrait apparaître comme la principale stratégie d'adaptation aux changements de l'environnement est la cartographie des vulnérabilités. À l'aide d'un tel instrument, on peut tenter de déterminer de façon plus précise les régions qui sont susceptibles de connaître un exode de migrants environnementaux. Cela suppose de prendre en considération les facteurs suivants : la capacité limite de l'écosystème - c'est-à-dire l'aptitude de l'écosystème à assurer un niveau de vie de base ; la capacité de prise en charge des institutions locales - c'est-à-dire la capacité des institutions locales formelles et informelles à s'adapter à tout changement intervenu au niveau de la capacité limite de l'écosystème; la vulnérabilité socio-économique des ménages et des individus, et la propension des populations à "lutter ou fuir".

3. Le besoin d'une protection efficace des droits de l'homme dans le contexte des changements climatiques, de la dégradation de l'environnement, des migrations et de leurs conséquences humanitaires

A ce jour, une attention insuffisante a été accordée à la question des droits de l'homme dans les débats, les négociations et la recherche sur le changement climatique. Les participants ont mis en avant le besoin urgent d'intégrer les principes d'égalité, de non-discrimination, d'accès à l'information et à la justice, et d'autres normes essentielles en matière de droits de l'homme dans le cadre de l'après-Kyoto. Toutes les politiques et tous les programmes s'y rapportant, qu'ils soient à caractère international, régional ou national, devraient intégrer la question des droits de l'homme.

Le cadre général dans lequel devraient être prises en compte les conséquences des changements climatiques pour les droits humains et la vie humaine en tant que tels nous est donné par les normes internationales régissant les droits de l'homme, qui ont été conçues et sont entrées en vigueur durant les six décennies qui ont suivi l'adoption de la Déclaration universelle des droits de l'homme en 1948. Une approche du changement climatique dictée par le souci de protéger les droits de l'homme met en lumière les obligations des Etats, au titre du droit international de la migration, de prévenir les menaces que pose le changement climatique pour les droits humains fondamentaux et de remédier à ses conséquences. Plusieurs de ces obligations se rapportent aux vulnérabilités spécifiques induites par les changements climatiques, telles que la responsabilité d'offrir un meilleur logement, un meilleur assainissement, un accès à l'eau potable et aux soins de santé, un accès à une nourriture adéquate, une participation effective à la planification et à la prise de décisions, l'obligation de rendre compte, et l'accès à l'information et à la justice. En garantissant ces droits de base, il serait peut-être possible également de prévenir les déplacements ou les migrations liées aux changements climatiques.

Les participants ont en outre estimé qu'il importait de veiller à ce que les normes internationales existantes concernant les droits humains fondamentaux s'appliquent de la même façon aux nationaux d'un pays et aux non-nationaux qui y résident, indépendamment de leur statut légal.

4. Les effets adverses de la migration sur l'environnement dans les régions ou les pays d'origine et de destination eu égard au potentiel de conflit et dans le contexte de la sécurité humaine

Les effets adverses de la migration sur l'environnement dans les régions ou les pays de destination

Les migrations à grande échelle (souvent accompagnées de bétail) peuvent avoir de graves incidences sur l'environnement, tant dans les pays d'origine que dans ceux de transit et de destination. En d'autres termes, la réinstallation de migrants environnementaux, en elle-même, peut facilement être à l'origine de la dégradation des terres qui les accueillent.

Les principaux motifs d'inquiétude liés aux effets des migrations de masse sur l'environnement sont non seulement l'abattage incontrôlé d'arbres (pour le feu ou la construction), le surpâturage et d'autres piètres pratiques agricoles, mais aussi une médiocre gestion des sites et des camps (spécialement dans les régions écologiquement vulnérables), une mauvaise gestion des déchets et une exploitation incontrôlée du sous-sol. Une mauvaise gestion des camps peut avoir pour conséquence directe une surexploitation des nappes d'eau souterraine et des terres arables.

Une bonne partie des migrants fuyant des régions écologiquement dégradées tendent à gagner des centres urbains. Une urbanisation accélérée, si elle se conjugue avec des infrastructures insuffisantes et une capacité d'absorption limitée, peut avoir des effets néfastes sur l'environnement. Un afflux d'immigrants dans les centres urbains peut être une source de constructions sauvages et de pratiques malsaines en termes d'emploi. Il peut en résulter de graves menaces pour la santé publique, un risque de pollution, etc.

C'est ainsi qu'en 1994, lors de la guerre civile au Rwanda, plus de 400 000 personnes ont fui leur pays pour gagner la Tanzanie voisine. De ce fait, Kasulo, l'un des villages tanzaniens de l'autre côté de la frontière rwandaise, qui ne comptait guère qu'une population d'environ 1 000 habitants, est subitement devenu la deuxième plus grande concentration humaine dans le pays. Un afflux aussi massif dans ce qui n'était jusque là qu'un petit village a occasionné de sévères dommages à l'environnement local et sapé les moyens d'existence des locaux. Les arbres ont été abattus pour le feu et la construction, ce qui a causé la déforestation et l'érosion des sols. Le couvert végétal en a été réduit d'autant et les ressources hydriques ont été épuisées.

Le potentiel de conflit des effets néfastes de la migration sur l'environnement dans les pays et régions de destination

Les migrations de masse peuvent à leur tour avoir des répercussions majeures pour la sécurité humaine et internationale, surtout lorsqu'elles interviennent dans des régions semi-arides où sévissent la pauvreté et la malgouvernance. Des litiges et des violences peuvent se produire à propos de ressources déjà peu abondantes comme l'approvisionnement en eau et les terres arables. L'un des participants a notamment désigné la désertification comme une menace grave pour la sécurité en Méditerranée.

Au Soudan, les conflits offrent un exemple criant du lien entre les hostilités et les dégradations environnementales causées par les migrations de masse. Le conflit opposant le Gouvernement soudanais et les combattants rebelles, qui s'est accentué en 2003, serait responsable du déplacement de centaines de milliers de personnes, dont certaines ont cherché refuge au Tchad voisin. La région Est du Tchad est une région pauvre qui souffre d'insécurité alimentaire et de pénurie d'eau potable et ne dispose que d'infrastructures limitées. L'afflux massif soudain de réfugiés a exercé une pression supplémentaire sur des ressources déjà peu abondantes, entraînant déforestation et surpâturage. En dépit du cousinage ethnique entre la communauté d'accueil et la communauté accueillie, cela a conduit à des tensions et des conflits à propos de l'eau, des pâturages et du bois de chauffage entre les Soudanais et la population locale. Le manque d'eau non polluée, de services de santé et de médicaments essentiels a occasionné de graves problèmes de santé. En dépit de l'assistance à grande échelle des Nations Unies et d'autres organisations et des efforts déployés par elles pour alléger ces problèmes, des tensions considérables subsistent entre les deux bords.

Certains participants ont souligné la grande complexité des conflits : ceux-ci sont enracinés dans une série de problèmes et ne peuvent pas être attribués à un facteur unique tel que la dégradation de l'environnement. La résolution des conflits devrait tenir compte de tout l'éventail des causes profondes de ces derniers. Elle exige une action coordonnée de la part de la communauté internationale tant au niveau régional qu'au niveau international, dans une perspective de redressement, de réconciliation et de reconstruction. Sans cela, le retour des migrants en sécurité et leur réintégration dans leur pays d'origine pourrait s'avérer extrêmement difficile, voire impossible.

Une volonté politique réelle et un engagement financier revêtent à cet égard une importance cruciale. L'un des mécanismes mis au point pour

tenter d'atténuer de telles situations est le Fonds d'affectation spéciale pour la sécurité humaine. Le Gouvernement japonais est à l'origine de la création de ce fonds avec les Nations Unies en 1999 et a déjà alimenté ce dernier à hauteur de plus de 260 millions de dollars EU. Le but de ce fonds est d'apporter une réponse aux menaces pour la vie et la dignité humaines. Dans le cadre de ses tâches pratiques de base, le Fonds s'occupe notamment de l'approvisionnement en eau potable, de l'aide à l'accroissement de la production agricole, de la fourniture de services sanitaires de base, de l'éducation primaire et de la formation professionnelle, et de la lutte contre la circulation illicite d'armes de petit calibre et autres armes légères. Depuis sa création, le Fonds a appuyé 188 projets visant à protéger et renforcer la sécurité humaine dans le monde, notamment les deux cas déjà cités de la Tanzanie et du Tchad.

5. Les effets aggravants du changement climatique sur les problèmes majeurs auxquels se heurte le développement

Selon certaines estimations, le nombre de personnes qui émigrent aujourd'hui pour cause de catastrophe environnementale ou de pénurie de ressources naturelles est comparable à celui des personnes qui fuient leurs foyers pour échapper à l'oppression politique, aux discriminations ethniques et religieuses ou aux persécutions.

Les conséquences des migrations induites par le climat sont considérables : elles sont de nature à empêcher la réalisation des Objectifs du Millénaire pour le développement (OMD). Les domaines les plus touchés seraient l'éducation et les soins de santé, les efforts déployés pour faire baisser la mortalité infantile et maternelle et pour lutter contre le VIH/sida, entre autres maladies. Des migrations environnementales pourraient également influencer sur le développement en augmentant la pression sur l'infrastructure urbaine et les services, en alourdissant le fardeau qui pèse sur des ressources déjà maigres et en aggravant le risque de conflit.

Il est urgent de mettre au point et d'appliquer des politiques de développement qui favorisent l'adaptation aux changements climatiques. Il est vital que les questions de développement durable et de changements climatiques soient incorporées aux agendas du développement. Ces efforts auront le plus de chances de succès si les migrants eux mêmes participent pleinement aux efforts de développement et aux programmes. C'est selon ce principe que la politique grecque de coopération au développement collabore avec l'Organisation internationale pour les migrations à Athènes afin de promouvoir les programmes visant à faciliter la contribution des migrants en Grèce au développement de leur pays d'origine.

6. L'importance d'une coopération accrue entre agences et entre Etats et d'une action concertée ; l'inclusion accrue des parties prenantes concernées

Une coopération et une coordination renforcées et plus étroites s'impose entre toutes les parties prenantes pour prendre en compte, dans ses aspects techniques et politiques, la gestion des causes et des conséquences environnementales de la migration et leurs répercussions en termes de sécurité humaine et de bien-être. Une coopération améliorée s'impose à tous les niveaux, national, régional, international et mondial. Les Etats ont un rôle de pointe à jouer pour ce qui est de forger des partenariats interétatiques à large base.

Une étroite coopération interagences s'impose également. Certains participants ont plaidé pour la création d'une nouvelle organisation chargée d'apporter une réponse concertée aux changements climatiques. Un groupe mondial sur la migration, le cas échéant élargi aux organisations ayant dans leurs attributions les problèmes d'environnement et de changements climatiques a été présenté comme plate-forme de substitution potentielle pour la prise en compte, en concertation, de l'équation migration-environnement.

Si la question du changement climatique et de ses interrelations avec la migration figure déjà à l'ordre du jour de nombreuses organisations gouvernementales et internationales, il est absolument essentiel de continuer à promouvoir et à développer le dialogue sur ces questions, notamment dans le contexte d'autres enceintes internationales pertinentes comme le Forum mondial sur la migration et de développement.

La coopération est également nécessaire si l'on veut progresser dans la voie d'une meilleure compréhension de l'interaction entre les changements climatiques, la dégradation de l'environnement et les mouvements de personnes. Le caractère pluridisciplinaire de ces questions exige une collaboration au niveau de la recherche et de la collecte de données entre les agences s'occupant de l'environnement, de la migration et des affaires humanitaires. Il a également été suggéré que la Convention des Nations Unies sur la lutte contre la désertification coopère avec l'OIM dans le cadre d'une étude portant sur les questions relatives à la désertification et à ses répercussions sur les mouvements de population.

La voie à suivre

Les idées et les mesures ci-après, visant à faire avancer l'agenda, ont été émises au cours des débats de la conférence :

- **Renforcer la coopération interétatique et multipartite à tous les niveaux** pour prendre en compte les liens mutuels unissant les changements climatiques, la dégradation de l'environnement et les migrations. Les pays d'origine et de destination doivent jouer un rôle central dans ce type de coopération. La société civile, le secteur privé et les organisations non gouvernementales en particulier ont également une importante contribution à apporter, spécialement dans le domaine du renforcement de capacités.
- **Le renforcement de la coopération d'un domaine politique à un autre** entre les milieux environnementaux et les milieux humanitaires, notamment par une meilleure coopération et un meilleur dialogue interagences. Il est nécessaire de veiller à ce que les questions migratoires fassent partie intégrante de tous les débats et de toutes les politiques liés aux changements climatiques, et qu'à leur tour, les considérations relatives à l'environnement et au climat soient intégrées dans les politiques et les programmes de gestion des migrations, en même temps que les plans de préparation aux urgences humanitaires et aux opérations de remise en état.
- **Élaborer une approche de la recherche plus globale et plus interdisciplinaire** pour favoriser la compréhension :
 - des liens existants entre le changement climatique, la dégradation de l'environnement et les migrations, et des influences de ces phénomènes sur la sécurité humaine et le développement durable ;
 - des formes de migrations induites par le changement climatique, aux fins de permettre une planification politique intervenant à un stade précoce pour des mouvements organisés, des stratégies migratoires diverses, une préparation précédant les départs et une assistance à l'arrivée ;
 - des flux migratoires, de leurs dimensions socio-économiques et culturelles, et de leur incidence sur les économies de la région, notamment les méthodes permettant de désagréger les facteurs d'incitation de la migration.

- **Traiter de manière concertée les questions de définition**, notamment la question de savoir s'il faut utiliser l'expression "réfugié environnemental" ou "migrant environnemental". Les traités internationaux pertinents ne reconnaissent que les réfugiés politiques ; par conséquent, l'utilisation du terme "réfugié environnemental" exigerait une révision des instruments juridiques internationaux existants. Dans sa proposition de définition de travail, l'OIM parle de "migrants environnementaux", qu'elle définit comme "personnes ou groupes de personnes qui, pour des raisons impérieuses liées à un changement soudain ou progressif de l'environnement influant négativement sur leur vie ou leurs conditions de vie, sont contraintes de quitter leur foyer habituel, ou le quittent de leur propre initiative, temporairement ou définitivement, et qui, de ce fait, se déplacent à l'intérieur de leur propre pays ou en sortent".
- **Mettre au point des approches politiques complètes** pour relever les défis que posent à la sécurité humaine les changements climatiques, la dégradation de l'environnement et les migrations. Une juste combinaison de mesures devrait couvrir le court, le moyen et le long terme et embrasser les secours d'urgence et l'assistance humanitaire, ainsi que l'état de préparation et la planification.
- **Fournir un soutien ciblé aux pays les plus vulnérables** grâce au renforcement de capacités et aux partenariats visant à améliorer la capacité de ces Etats à faire face aux menaces et aux défis posés par les changements climatiques.
- **Mettre au point des systèmes incitatifs permettant de canaliser les ressources financières et non financières des migrants de façon à rendre les moyens d'existences locaux plus viables** et à réduire la dégradation de l'environnement occasionnée par l'activité humaine.
- **Promouvoir au niveau mondial les stratégies nationales** adoptées en réponse à la dégradation des ressources naturelles, comme les programmes d'action nationaux de l'UNCCD, qui englobent des programmes de développement des zones locales visant à réduire la pauvreté au sein des communautés locales touchées par la désertification et la sécheresse. De tels programmes contribuent à réduire les facteurs d'incitation de la migration.

Conclusion

En réunissant un large éventail de participants pour un échange de vues ouvert, la conférence a souligné les liens entre changements climatiques, dégradation de l'environnement et migrations, et a contribué à une meilleure compréhension de ces liens. Elle a également permis de débattre des défis que posent ces phénomènes pour la protection des droits humains et pour la sécurité humaine, notamment en ce qui concerne les régions, les communautés et les groupes les plus vulnérables.

Les participants ont appelé à des mesures concertées et immédiates à la lumière de l'urgence humanitaire des défis susmentionnés et de leur ampleur. Un besoin grandissant s'impose de mettre au point des politiques appropriées, capables d'apporter une réponse à de tels défis, mais aussi d'appliquer des politiques de développement favorisant l'adaptation aux changements climatiques. Il est essentiel d'intégrer les considérations de développement durable et de changements climatiques dans les politiques nationales de développement, de même que dans les programmes de coopération et de renforcement de capacités. Cela importe tout particulièrement pour le monde en développement, et en particulier pour les pays les moins avancés et les petits États insulaires, qui seront le plus durement touchés, alors qu'ils ne sont que très peu responsables de cette situation, historiquement parlant.

Même s'il reste encore beaucoup à faire dans la mesure où un accord n'a pas pu être trouvé sur tous les problèmes en jeu, à commencer par la définition même des phénomènes en question, les participants se sont fermement exprimés en faveur d'une poursuite des efforts afin de combler les lacunes existantes. L'engagement a également été pris de collaborer à la recherche d'une solution de consensus aux problèmes restés en suspens et de s'attaquer plus efficacement aux défis contemporains des changements environnementaux et de la gestion des migrations dans une optique de sécurité humaine et de bien-être.

**EL CAMBIO CLIMÁTICO, LA DEGRADACIÓN DEL MEDIO
AMBIENTE Y LA MIGRACIÓN:
QUÉ HACER ANTE LAS CIRCUNSTANCIAS DE
VULNERABILIDAD DE LA POBLACIÓN Y CÓMO APROVECHAR
LAS OPORTUNIDADES DE SOLVENTAR EL PROBLEMA**

ÍNDICE

ASOCIACIÓN ENTRE LA RED DE SEGURIDAD HUMANA Y LA OIM ..75	
La Red de Seguridad Humana (RSH).....75	
La Organización Internacional para las Migraciones (OIM)76	
INFORME DE LA CONFERENCIA.....77	
Resumen77	
Panorama general y objetivos.....79	
Presentación80	
Retos clave.....83	
Principales cuestiones84	
El camino a seguir93	
Conclusión95	

ASOCIACIÓN ENTRE LA RED DE SEGURIDAD HUMANA Y LA OIM

La Red de Seguridad Humana (RSH)

La Red de Seguridad Humana (RSH) es una institución de carácter informal que reúne a 13 países y que fue establecida en 1999 con el fin de crear un foro que permitiera debatir sobre las cuestiones atinentes a la seguridad humana. La Red posee una perspectiva singular de carácter interregional y de propósitos múltiples que mantiene estrechos vínculos con la sociedad civil y con el mundo de la Universidad.

Por tratarse de un mecanismo informal y flexible, la Red de Seguridad Humana examina y fija esferas concretas de acción mancomunada. El fin último de la Red es velar por la protección y seguridad del individuo y la sociedad, y para ello se debaten y proponen políticas encaminadas a liberar del miedo y la necesidad tanto al uno como a la otra. La Red cumple una función de catalizador de la actividad de los organismos internacionales, pues señala a la atención los nuevos problemas que surgen en el mundo de nuestros días, con la particularidad de que son estudiados a través del prisma de la seguridad humana. Tiene por misión dar nuevos estímulos a aquellas políticas y actividades emprendidas con el fin de evitar o resolver conflictos y de promover la paz y el desarrollo.

Aprovechando que le toca presidir la Red de Seguridad Humana, Grecia quiere recordar que el cambio climático afecta primordialmente a la seguridad humana de los estratos vulnerables de la población, sobre todo, en las regiones menos desarrolladas, que son las más propensas a sufrir el fenómeno; se trata de una cuestión que trasciende las fronteras nacionales y que debe ser tratada en consecuencia. La Presidencia griega de la Red tiene el compromiso de orientar los esfuerzos de la Red al fin de llamar la atención de la opinión pública y los círculos políticos sobre las consecuencias que acarrearán para la seguridad humana el cambio climático y el calentamiento de la atmósfera, recalcando los efectos que por esa causa recaen sobre los estratos vulnerables de la población mundial. Además, dado que la Red constituye un foro o plataforma de ámbito transregional, se pretende

aprovecharla para estimular en el seno de los organismos internacionales sinergias que permitan idear soluciones novedosas en la materia.

La Organización Internacional para las Migraciones (OIM)

La OIM fue creada en 1951 y es el principal organismo intergubernamental en la esfera de la migración. Cuenta con 125 Estados Miembros, 18 Estados que gozan del estatuto de observador y oficinas en más de 120 países. Está consagrada a promover la migración humana y ordenada para beneficio de todos. En ese quehacer ofrece servicios y asesoramiento a gobiernos y migrantes.

La Constitución de la OIM reconoce explícitamente el vínculo entre la migración y el desarrollo económico, social y cultural, así como el respeto del derecho a la libertad de movimiento de la persona. La gestión de la migración comprende cuatro capítulos: la migración y el desarrollo, la migración facilitada, la migración reglamentada y la migración forzada. Entre las actividades de la OIM que abarcan estas esferas cabe señalar la promoción del derecho internacional sobre migración, el debate político y orientación, la protección de los derechos de los migrantes, la salud de los migrantes y la dimensión de género en la migración

Se aprecia una influencia recíproca entre la migración y diversas esferas de política, una de las cuales es el medio ambiente. Al analizar los puntos de contacto entre las esferas de la migración y del medio ambiente, la OIM estudia el nexo que hay entre el medio ambiente, por un lado, y los asentamientos de personas y los desplazamientos de población, por el otro, desde la perspectiva de la movilidad humana. La OIM aconseja las políticas y medidas prácticas que juzga más apropiadas para abordar el problema de los desplazamientos de población de nuestros días, particularmente, aquellos que son provocados por sucesos ambientales extremos o la degradación paulatina del medio ambiente, y se encarga asimismo de ejecutar los proyectos correspondientes. La OIM es un organismo que trabaja por programas y, con arreglo a ese criterio, hace uso de instrumentos de gestión de la migración al objeto de evitar y mitigar el efecto negativo que los desplazamientos de personas acarrearán para el medio ambiente, sobre todo, en el caso de los grandes éxodos. La OIM mantiene lazos de estrecha colaboración con las correspondientes instituciones internacionales y con las organizaciones no gubernamentales, gobiernos y demás interlocutores en la materia para trazar estrategias exhaustivas que permitan atender mejor el problema de la migración por causas ambientales y obrar en prevención del efecto que produce la migración sobre el medio ambiente.

INFORME DE LA CONFERENCIA

Resumen

La Presidencia griega de la Red de Seguridad Humana (RSH)¹ y la Organización Internacional para las Migraciones (OIM)² auspiciaron de común acuerdo una Conferencia que tuvo lugar el 19 de febrero de 2008 en la ciudad de Ginebra con el título “El cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración: qué hacer ante las circunstancias de vulnerabilidad de la población y cómo aprovechar las oportunidades de solventar el problema”.

La Conferencia tuvo por fin señalar a la atención de la opinión pública y los círculos políticos dos cuestiones: por un lado, el cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración y el riesgo que presentan estos fenómenos para la seguridad humana y, por otro, la necesidad de profundizar en el estudio de los mencionados asuntos y de obrar de común acuerdo.

La Conferencia deliberó por espacio de medio día y congregó a 180 participantes en representación de 67 países y 33 organismos intergubernamentales.

En el programa de la Conferencia hubo disertaciones y dos mesas redondas con posterior debate.

Los ponentes versaron sobre el problema que adquiere proporciones cada vez más graves y que conlleva la degradación del medio ambiente, el cambio climático y la migración para la seguridad humana y el desarrollo sostenible, así como sobre la influencia recíproca que establece una ligazón entre los presentes fenómenos.

¹ Grupo de carácter informal constituido por 13 países pertenecientes a diversas regiones con el fin de mantener un diálogo sobre las cuestiones relativas a la seguridad humana.

² Es el principal organismo intergubernamental competente en materia de migración.

Al exponer la situación, los ponentes mencionaron las alarmantes proyecciones y pusieron de relieve que, según indican los estudios en la materia, el cambio climático provocará graves alteraciones del medio ambiente en todo el planeta, que repercutirán en la movilidad humana y pondrán a prueba las fuerzas de las instituciones de ayuda humanitaria.

Conviene recordar algunas previsiones:

- para 2050, la degradación del medio ambiente y el cambio climático habrán obligado a desplazarse o emigrar a un número de individuos que oscila de los 25 a los 1.000 millones;
- las regiones que presentan riesgo de desaparecer bajo las aguas suman una superficie de 1.300.000 km²,
- se imputan al cambio climático 9 de 10 sucesos ambientales extremos;
- a los países en desarrollo les correspondería el 98 por ciento de los damnificados por los desastres naturales;
- en dichos países, los perjuicios recaerán en los estratos más vulnerables de la población, afectando especialmente a la mujer;
- Asia Meridional y Oriental, África y los pequeños Estados insulares sufrirán los perjuicios más graves;
- el cambio climático sumado a la actual evolución demográfica harán que aumenten las fuertes presiones migratorias en curso;
- las migraciones en gran escala provocadas por el cambio climático y la degradación del medio ambiente dañarán la naturaleza de las regiones y países de destino y, en consecuencia, agravarán el riesgo de estallido de conflictos en ellas. Asimismo, al trastocarse los ciclos de producción y escasear el agua, algunas zonas verán mermados sus recursos; y
- las consecuencias de los enunciados fenómenos no permitirán que se cumplan los Objetivos de Desarrollo del Milenio.

Al esbozar las medidas que son necesarias para evitar los presentes fenómenos, mitigarlos y adaptarse a ellos, los ponentes destacaron la naturaleza multidisciplinaria de la cuestión. Insistieron en que los nuevos riesgos para la seguridad nos obligan a idear soluciones creativas y a adaptar los criterios tradicionales a fin de atender debidamente las necesidades de la nueva era.

En particular, defendieron la conveniencia de las siguientes medidas:

- hacer gala de auténtica voluntad política y demostrar compromiso económico, por ejemplo, estableciendo los correspondientes mecanismos presupuestarios y de otra especie, como el Fondo Fiduciario de las Naciones Unidas para la Seguridad Humana;
- formular y poner en práctica políticas que aúnen el fomento del desarrollo y la adaptación al cambio climático y recoger esta idea en las demás políticas;
- proseguir la realización de estudios y el acopio de estadísticas al objeto de aumentar la capacidad de prever y comprender las consecuencias que entrañan los presentes fenómenos;
- acrecentar la cooperación interinstitucional y interestatal, estimular la labor concertada de todos los interlocutores (públicos y privados) y hacer partícipes en las consultas a otros interlocutores que merezcan ser oídos; y
- dar mayor cabida a la dimensión de los derechos humanos en todas las políticas y medidas prácticas.

Panorama general y objetivos

Con el patrocinio común del Gobierno de Grecia, en calidad de Presidente de la Red de Seguridad Humana, y la OIM, se celebró el 19 de febrero en la ciudad de Ginebra una Conferencia con el título “El cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración: qué hacer ante las circunstancias de vulnerabilidad de la población y cómo aprovechar las oportunidades de solventar el problema”. A raíz de la Nonagésima cuarta Reunión del Consejo de la OIM, celebrada en noviembre de 2007, surgió la idea de que la Presidencia griega de la RSH y la OIM se asociasen para celebrar una conferencia que permitiera debatir sobre la degradación del medio ambiente, el cambio climático y la migración así como sobre las repercusiones que acarrearán los mencionados problemas para la seguridad humana. Entre otras actividades de la Conferencia, se propuso celebrar una mesa redonda sobre la migración y el medio ambiente.

La Conferencia deliberó por espacio de medio día y congregó a 180 participantes en representación de 67 países y 33 organismos intergubernamentales y no gubernamentales, amén de representantes del mundo de la Universidad. En un ambiente franco e informal se expusieron puntos de vista sobre las cuestiones fundamentales y las últimas novedades en materia de migración y medio ambiente.

El propósito general de la Conferencia fue señalar a la atención de la opinión pública y los círculos políticos, en primer lugar, los problemas para la seguridad humana que acarrearán el cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración y, luego, las consecuencias que de ellos se derivan a la hora de formular políticas debidamente fundamentadas. En particular, la Conferencia se propuso los siguientes fines:

- estimular y alimentar el debate sobre los instrumentos y mecanismos de políticas que parecen más útiles para atender a las causas de la migración y las consecuencias que el cambio climático y la degradación del medio ambiente dejan sentir en la esfera de la seguridad humana y el desarrollo sostenible;
- concienciar a la comunidad internacional sobre las consecuencias que acarrearán el cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración para los estratos vulnerables de la población mundial;
- insistir en la importancia de emprender estudios de carácter práctico para conocer mejor la influencia recíproca que hay entre el cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración, por un lado, y por el otro, los conflictos y la vulnerabilidad humana; y
- destacar la importancia de que los interlocutores colaboren entre sí y obren de común acuerdo a la hora de atender los problemas para la seguridad humana que acarrearán la suma de los efectos provocados por la alteración del medio ambiente y por la migración.

En el programa de la Conferencia hubo disertaciones y dos mesas redondas con posterior debate.

En el curso de las deliberaciones se tocaron aspectos comunes de los problemas citados y se expusieron numerosas cuestiones de fondo. En vez de hacer una reseña de lo debatido en las mesas redondas, en el presente informe se dará cuenta de las ideas expuestas a propósito de los grandes temas.

Presentación

80 | El cambio climático y la migración figuran entre los problemas más candentes que debe atender la comunidad internacional de nuestros días. Aunque los presentes fenómenos no son nuevos, la proporción que han cobrado, particularmente a su raíz de su concatenación, constituyen un problema grave y de gran envergadura para la consecución de la seguridad humana y el desarrollo sostenible.

El nexo que une al cambio climático con la migración preocupa como nunca hasta ahora, sobre todo, en lo que respecta a la cuestión general de la migración y la degradación del medio ambiente³. La relación entre los presentes fenómenos es compleja y de naturaleza dual: por un lado, la alteración del medio ambiente, tanto de forma paulatina como súbita, provoca considerables movimientos y desplazamientos de población y, por el otro, la migración surte efectos apreciables sobre el medio ambiente de los lugares de origen y destino. Ni las instancias decisorias ni los estudiosos han examinado suficientemente las consecuencias que se derivan de los señalados vínculos para vulnerabilidad humana y para el riesgo de estallido de conflictos. Resulta sumamente difícil sopesar la entidad de dichas consecuencias porque se hallan concatenadas con otras cuestiones sociales, económicas y políticas, como el subdesarrollo y la evolución demográfica, las cuales influyen en la vulnerabilidad humana ante la alteración del medio ambiente y sus consecuencias en el plano migratorio, entre otras esferas.

Se dedican considerables tiempo y esfuerzos para determinar el efecto del cambio climático en la meteorología con el fin de confeccionar estudios para que las instituciones de ayuda humanitaria puedan trazar los correspondientes planes de contingencia y emprender respuestas de emergencia. Sin embargo, no ocurre lo mismo con los estudios que buscan predecir las consecuencias que tendrá el cambio climático en los desplazamientos de la población del planeta. Se sostiene que el cambio climático pone a prueba la capacidad de adaptación de numerosas regiones de distintas características, pues se concatena con la seguridad alimentaria, la escasez de agua y la fertilidad de la tierra, por citar algunos de los actuales problemas que contribuye a agravar. Los desastres naturales provocarán que ingentes masas de población deban abandonar su terruño en busca de abrigo por períodos relativamente breves, pero la alteración paulatina que sufrirá el medio ambiente llevará a emprender la marcha a muchísimos más, por prolongados períodos o de forma casi definitiva, aunque de forma mucho menos llamativa.

Por desgracia, quienes corren mayor riesgo de sufrir las consecuencias perjudiciales de la degradación del medio ambiente son los países en desarrollo y, en el seno de éstos, las capas más vulnerables de la sociedad.

³ Por “degradación del medio ambiente” se entienden aquellos fenómenos que son provocados por el cambio climático o agravados por éste, como, por ejemplo, el ascenso de los océanos, así como por la actividad del hombre, por ejemplo, el agotamiento del suelo por culpa del abuso de la agricultura intensiva. En algunas regiones, la degradación del medio ambiente obedece a la suma de los efectos del cambio climático y de la actividad del hombre.

En efecto, Asia Meridional y Oriental, partes de África y los pequeños Estados insulares del planeta serán los principales damnificados por el cambio climático, pero la amenaza inminente se cierne sobre los habitantes de las tierras ribereñas y sobre la población del agro, pobre en su mayoría y que vive de las tierras de cultivo. Del mismo modo, aunque la migración temporal es el mecanismo de adaptación al cambio climático que se impone actualmente, la capacidad de emigrar está muy supeditada a los recursos y la movilidad. Es decir, los estratos más vulnerables de la población no serán quienes estén en óptimas condiciones para emigrar.

También merecen mayor atención las consecuencias de la migración para el medio ambiente y su relación con vulnerabilidad humana y los conflictos. Los grandes éxodos pueden perjudicar gravemente el medio ambiente de los territorios de origen y de destino, así como de las regiones de tránsito entre unos y otros, y acelerar la degradación del medio ambiente. Ello crea un círculo vicioso pues, si no se ordenan como es debido, los desplazamientos de población a raíz de desastres naturales o conflictos provocarán el deterioro del medio ambiente del territorio de destino. A su vez, además de provocar nuevos desplazamientos que afectarán a la propia población autóctona, la situación descrita acarreará la penuria de recursos y la consiguiente aparición de tensiones.

La protección de la seguridad humana en el mundo actual, principalmente, la de los estratos vulnerables de la población, obliga a abordar los problemas que se derivan de la suma de efectos de la degradación del medio ambiente y la migración. A su vez, ello requerirá tener en cuenta la dimensión de la movilidad humana a la hora de formular políticas y programas en materia de la alteración del medio ambiente. Del mismo modo, además de integrarse en el concepto general de la ayuda humanitaria, la defensa del medio ambiente también deberá recogerse en los mecanismos concebidos para encauzar la migración y en los planes de preparación para situaciones de emergencia humanitaria y de recuperación después de los desastres naturales. Ello hará preciso la más amplia cooperación de los diversos interlocutores y un enfoque exhaustivo y mejor coordinado sobre cómo cumplir las actividades de formulación y de ejecución de políticas en ambos campos. Por otra parte, aquellos proyectos de cooperación y de ayuda al desarrollo dirigidos al fortalecimiento de la capacidad y el desarrollo sostenible en los países en desarrollo podrán servir para mejorar las políticas de migración.

Retos clave

En las deliberaciones de la Conferencia se expusieron las siguientes tareas, que merecerán la atención de los formuladores de políticas y estudiosos:

- **Velar por el respeto y la protección de los derechos humanos**, sobre todo de los estratos vulnerables, en el marco de las consecuencias que se derivan de los efectos concatenados del cambio climático, de la degradación del medio ambiente y de la migración. Obrando tanto por separado como de común acuerdo, los Estados y los demás interlocutores interesados deberán abordar las amenazas y las consecuencias perjudiciales que acarrearán el cambio climático y la degradación del medio ambiente para los derechos humanos.
- **Fomentar la colaboración efectiva de todos los interlocutores** para encarar las consecuencias de la degradación del medio ambiente y la migración para la seguridad humana y el desarrollo sostenible. Es preciso acentuar la cooperación en todas las instancias, nacionales, regionales, internacionales y mundiales, correspondiendo a los Estados llevar la voz cantante. Es imprescindible establecer mecanismos de colaboración y diálogo entre las diferentes esferas de políticas, o sea, la de la ayuda humanitaria y la del medio ambiente.
- **Lograr un amplio consenso de los interlocutores para fijar el concepto de los fenómenos clave debatidos**. Se utilizan actualmente expresiones como “migrante por causas ambientales”, “refugiado por causas ambientales” y “migrante por causa del cambio climático”, pero los interlocutores no se ponen de acuerdo sobre la naturaleza precisa de tales términos.
- **Acrecentar el acervo de estadísticas y estudios fidedignos de modo que puedan formularse las políticas correspondientes en la materia**. Tanto en la órbita de las instituciones competentes en materia de medio ambiente como en las que se ocupan de la ayuda humanitaria no se conoce a fondo la naturaleza exacta del nexo recíproco que hay entre el cambio climático, la migración y la seguridad y bienestar humanos. Por tanto, será preciso profundizar el conocimiento de dichos fenómenos, pues es la condición ineludible para formular, en esta esfera, políticas armónicas y con conocimiento de causa.

Principales cuestiones

1. **La urgencia humanitaria de encarar las consecuencias perjudiciales que fenómenos como la degradación paulatina del medio ambiente y sucesos ambientales extremos acarrearán para los desplazamientos de población y la seguridad humana**

No cabe duda de que es preciso afrontar las consecuencias del cambio climático y de los desplazamientos migratorios que provoca, pero se aprecia sobremanera el carácter urgente de esa necesidad al leer predicciones, según las que, para el año 2050, oscilarán de 25 a 1.000 millones quienes deban emigrar o desplazarse por culpa de la degradación del medio ambiente y de los sucesos provocados por el cambio climático, como el ascenso de los océanos, las inundaciones, las sequías y los huracanes, por citar sólo algunos. Dichos episodios de alteración del medio ambiente, entre otros, y la consiguiente alteración de los ecosistemas harán peligrar los medios de sustento de millones de individuos y, por tanto, los obligarán a desplazarse en búsqueda de nuevas oportunidades.

El diez por ciento de la población del planeta vive en regiones ribereñas situadas apenas unos metros por encima del nivel del mar. Según ciertos cálculos, que causan pavor, para 2050, podrían quedar bajo las aguas 1.300.000 km². Ello acarrearía importantes problemas para las instituciones de ayuda humanitaria, es decir: el aumento de las enfermedades que se transmiten por el agua, la diarrea, la malaria y la fiebre del dengue, por citar sólo algunos. Entre otros fenómenos que causan la alteración del clima, las sequías y la desertificación provocarían problemas de suministro de agua potable y causarían un desbarajuste en los servicios de saneamiento.

Según las estadísticas conocidas, tanto la alteración paulatina del medio ambiente como los sucesos ambientales extremos surtirán efectos devastadores para la población, de naturaleza distinta aunque con idéntica fuerza. La alteración paulatina del medio ambiente, o sea la desertificación, el agotamiento del suelo y la deforestación son fenómenos que ocurren lentamente durante prolongados períodos, pero cuyas manifestaciones, de carácter acumulativo, no son fáciles de percibir. Según algunas opiniones, debe atribuirse al deterioro paulatino del estado del medio ambiente los mayores desplazamientos migratorios, si bien son menos visibles que sucesos ambientales extremos.

Por su parte, los sucesos ambientales extremos son aquellos desastres que causan numerosos damnificados en extensas regiones y cuyas graves

consecuencias se dejan sentir de inmediato. Dichos fenómenos provocan súbitos desplazamientos de población y comprenden los huracanes, ciclones, maremotos, inundaciones de los litorales marinos y las riberas fluviales; son las principales causas que provocan o agravan problemas como las hambrunas, la malnutrición, la falta de agua potable y vivienda digna, las enfermedades, la carencia de medios de sustento y los desplazamientos de carácter permanente. Considerando que nueve de cada diez episodios de dichos sucesos ambientales extremos guardan relación con el cambio climático, puede afirmarse que hacen peligrar el mismo derecho a la vida de extensas capas de la población.

2. Las consecuencias del cambio climático y la degradación del medio ambiente para los países y los estratos de la población que se encuentran en condiciones más vulnerables

Los países en situación sumamente vulnerable

Aunque el cambio climático pone a Europa en situación bastante delicada, pues las regiones más expuestas del continente son las costeras, las llanuras fluviales inundables con elevada densidad de población, las regiones montañosas, las islas, la región del Ártico y partes del sur y sudeste, será la población de los países en desarrollo la que padezca las peores consecuencias. Según expuso uno de los participantes, el 98 por ciento de los damnificados por los desastres naturales vivirá en los países en desarrollo. En el Asia Meridional y Oriental, el África y los pequeños Estados insulares del planeta los sucesos ambientales extremos provocarán grandes migraciones.

Además, los países en desarrollo serán los más perjudicados por la degradación paulatina del medio ambiente. Según se calcula, en el Asia Meridional y Oriental vive el 75 por ciento de la población en situación de riesgo, en su mayor parte en regiones costeras donde el ascenso de los océanos constituye una grave amenaza para sus medios de sustento. África es uno de los continentes más vulnerables por culpa de las numerosas tensiones a que se encuentra sometida y la escasa capacidad de adaptación. La desertificación hace que se extienda la pobreza. La tierra pierde fertilidad y con ello menguan las cosechas y también se reducen los campos de pastoreo. El nuevo régimen de las lluvias también afectará a la seguridad alimentaria, particularmente, en el África subsahariana. Al caer los ingresos de la agricultura, las familias que viven de ella tendrán que buscar otras fuentes de trabajo en la misma región o, en su defecto, en los países desarrollados, lo cual las llevará a emigrar.

Según uno de los participantes, hace decenios que el cambio climático es motivo de gran preocupación en los pequeños Estados insulares, pues al encontrarse sus tierras mayormente apenas unos metros por encima del nivel del mar, son cada vez más vulnerables al ascenso de los océanos. Los gobiernos hacen todos los esfuerzos posibles para prepararse en previsión del ascenso de los océanos. En las Maldivas, por ejemplo, se emprendió la construcción de islas artificiales a una altura superior a la de la superficie terrestre a las cuales se mudará la población que se encuentre en riesgo inminente. También son motivo de fuerte preocupación otras formas de deterioro del medio ambiente. Por ejemplo, Cabo Verde sufre un fenómeno de gran aumento de la desertificación, mientras que Granada aún padece las consecuencias de los devastadores huracanes de 2005, pese a que, hasta el año 2000, se entendía que estaba fuera de la región de los huracanes.

Otra causa de alarma para muchos participantes fue el hecho de que tantos los sucesos ambientales extremos como las manifestaciones de la degradación paulatina del medio ambiente se registran ahora en regiones insospechadas.

Los estratos de la población en situación sumamente vulnerable

En los países en desarrollo, serán los estratos más pobres y vulnerables de la población quienes más padezcan de las consecuencias perjudiciales de la degradación del medio ambiente. Según un participante, en la actualidad, suman casi dos mil millones de personas en todo el mundo quienes dependen de los frágiles ecosistemas situados en las regiones áridas y semiáridas, y el 90 por ciento de ellas es pobre en su mayoría y vive en el mundo en desarrollo.

El 70 por ciento de los pobres del África vive en las zonas rurales, en tierras casi siempre secas, y subsiste casi exclusivamente gracias a la agricultura. Al mismo tiempo, las tres cuartas partes de las tierras de secano de dicho continente registran algún tipo de degradación, lo cual afecta a la producción de alimentos y a la mano de obra agrícola. Ante el problema del agotamiento del suelo, la Convención de las Naciones Unidas de Lucha contra la Desertificación (UNCCD) pondrá sobre el tapete dos cuestiones de primerísima importancia: el riesgo de que queden inhabitables extensas regiones por culpa de la decadencia de la agricultura y el riesgo de que se agoten las fuentes de agua potable.

Las capas más pobres y vulnerables serán las más damnificadas, pero precisamente no estarán en condiciones óptimas de emigrar a raíz de que

poseen limitados recursos. Las posibilidades que tienen dichos estratos más vulnerables de adaptarse al cambio climático resultan aún más limitadas por culpa de las diversas formas de discriminación y marginación social.

Se sostuvo que la mujer padecerá más que el hombre los efectos del cambio climático. Por ejemplo, hay numerosos países en donde recae sobre ella casi todo el peso de las labores agrícolas, actividad que más sufre la degradación del medio ambiente. Además, en muchos casos, la costumbre dicta que toca a la mujer encargarse de ir a buscar el agua, con lo cual dicha labor depende directamente de las condiciones climáticas. También se encuentran en grave riesgo –además del pequeño agricultor, sobre todo en Asia y África– la población indígena, los ancianos, quienes padecen impedimentos y los huérfanos.

Sumado a la actual evolución demográfica, el cambio climático agravará las presiones migratorias, que son de por sí fuertes. Al aumentar la población juvenil en numerosos países en desarrollo y agravarse también la escasez de oportunidades de trabajo, un mayor número de jóvenes optará por emigrar.

El mapa de la vulnerabilidad es uno de los mecanismos que se propuso para contribuir a determinar o predecir aquellos supuestos en que la migración será la vía principal para hacer frente a la alteración del medio ambiente. El mapa de la vulnerabilidad resulta útil, pues permite determinar con precisión las regiones en que se registra o puede registrarse la llegada de corrientes migratorias provocadas por el cambio climático. Para trazar dicha clase de mapa deben tenerse en cuenta los siguientes factores: la capacidad de carga del ecosistema, es decir, la capacidad que tiene un determinado ecosistema de soportar las condiciones de vida elementales; la capacidad de obrar de las instituciones tanto oficiales como particulares, es decir, los medios con que cuentan para adaptarse a las nuevas condiciones surgidas al alterarse la capacidad de carga del ecosistema; la vulnerabilidad socioeconómica de los hogares e individuos, y la disyuntiva entre quedarse o emigrar.

3. La necesidad de la protección efectiva de los derechos humanos en el marco del cambio climático, de la degradación del medio ambiente, de la migración y sus consecuencias en el plano humanitario

Hasta ahora, en los foros, las negociaciones y los estudios sobre el cambio climático se ha prestado atención insuficiente a la dimensión de los derechos humanos. Se expuso que hay una urgente necesidad de integrar

los principios de igualdad, ausencia de discriminación, el derecho a la información y a recibir justicia, y otros derechos humanos fundamentales en el marco de la era posterior al Protocolo de Kioto. En todas las políticas y programas conexos, ya sean de ámbito nacional, regional o internacional, deberá considerarse la cuestión de los derechos humanos.

El marco general para encarar las consecuencias que conlleva el cambio climático en el plano de los derechos humanos y en la vida humana en sí está constituido por las normas del derecho internacional en la materia, que han sido concebidas y puestas en práctica a lo largo de los seis decenios transcurridos desde la adopción de la Declaración Universal de 1948. Al abordar el cambio climático a través del prisma de los derechos humanos se hace hincapié en las obligaciones que recaen sobre los Estados en virtud de dichas normas del derecho internacional que tienen por objeto abordar y evitar las consecuencias y las amenazas que representa el cambio climático para los derechos humanos fundamentales. En varios casos, dichas obligaciones tienen que ver con determinadas vulnerabilidades que acarrea el cambio climático, a saber: proporcionar viviendas adecuadas; mejorar los servicios de saneamiento, agua potable y salud; dar acceso a la alimentación, participar en las instancias decisorias; gozar de la responsabilidad y el derecho a la información y a la justicia. Asegurar el cumplimiento de dichos derechos elementales también contribuirá a evitar los desplazamientos y la migración provocados por el cambio climático.

Hubo quienes defendieron la importancia de velar por que las principales normas internacionales sobre derechos humanos se apliquen por igual a los ciudadanos del Estado en cuestión y a los extranjeros radicados en él, prescindiendo de la condición jurídica de éstos.

4. Los perjuicios que causa la migración en el medio ambiente de las regiones y países de origen y de destino, y el riesgo de estallido de conflictos considerados a través del prisma de la seguridad humana

Los efectos perjudiciales de la migración en el medio ambiente de las regiones y países de destino

Los éxodos de migrantes, que suelen llevar consigo al ganado, conllevan consecuencias de importancia para el medio ambiente, tanto en los territorios de origen, como de tránsito y destino. En otras palabras, el reasentamiento del migrante por causas ambientales puede provocar, a su vez, un verdadero desastre para la naturaleza.

Los preocupaciones más sentidas con relación a los efectos que los grandes éxodos acarrear para el medio ambiente tienen que ver, entre otras cosas, no solamente con la tala irrestricta de árboles para hacer fuego y con fines de construcción de viviendas, con la sobreexplotación de las tierras de pastoreo y demás métodos nocivos para la agricultura, sino también con los métodos erróneos que suelen aplicarse para acondicionar el terreno y para construir viviendas y mantener los campamentos de refugiados, particularmente, cuando se levantan en zonas de precario equilibrio de la naturaleza, así como con el mal tratamiento de las basuras y con la sobreexplotación de las minas. Cabe recordar que la mala administración de campamentos es la causa directa de que se sobreexploten las fuentes de agua y la tierra de cultivo.

La migración procedente de regiones en que se ha degradado la naturaleza suele dirigirse a las grandes urbes. Si se le suman las limitaciones en materia de infraestructuras y de capacidad de absorción, el aumento de la urbanización repercutirá desfavorablemente en el medio natural. Las oleadas de migrantes que llegan a las grandes urbes provocan desorden en la construcción de viviendas y dan pie a que surjan formas insanas de ganarse el sustento, lo cual, a su vez, acarrea graves riesgos para la salud pública, contaminación, etcétera.

Por ejemplo, durante la guerra civil de 1994 en Rwanda, más de 400.000 personas tuvieron que desplazarse a la vecina Tanzania. A raíz de ello, la aldea de Kasulo, limítrofe con Rwanda, que a duras penas llegaba a las 1.000 almas, se convirtió en la segunda ciudad del país por el número de habitantes. Dicha inmensa ola de migrantes provocó graves perjuicios a la naturaleza de la aldea e hizo que retrocedieran notablemente las condiciones de vida de los pobladores. La tala de árboles para hacer fuego y construir viviendas provocó la deforestación y la erosión de la tierra a lo cual hubo que sumar la merma del manto vegetal y de las fuentes de agua.

El riesgo de estallido de conflictos que conllevan los efectos perjudiciales de la migración sobre el medio ambiente en las regiones y países de destino

A su vez, los grandes éxodos pueden acarrear graves consecuencias para la seguridad internacional y la seguridad humana, particularmente, en las regiones semiáridas donde imperan la pobreza y la mala administración pública. El problema de los recursos, de por sí escasos, como el agua potable y las tierras de cultivo, engendran disputas que dan pie luego a que estalle la violencia. Por ejemplo, un participante señaló que la desertificación constituye una grave amenaza para la seguridad en la cuenca del Mediterráneo.

Los conflictos en el Sudán constituyen el vivo ejemplo de la relación que existe entre el conflicto y la degradación del medio ambiente causada por los grandes éxodos. El conflicto entre el Gobierno del Sudán y las fuerzas rebeldes, que se agravó en 2003, obligó a desplazarse a centenares de miles de personas, parte de las cuales buscaron refugio en el vecino Chad. La región oriental de este país es una zona pobre, en que, a las limitaciones en materia de infraestructuras, se suman la inseguridad alimentaria y la escasez de agua potable. La súbita llegada de ingentes masas de población no hizo más que agravar la ya preocupante penuria de recursos, pues aumentaron la deforestación y la sobreexplotación de las tierras de pastoreo. Los vínculos de parentesco que unen a la población huésped y a la de acogida no fueron óbice para que, entre los llegados del Sudán y los autóctonos, surgieran tensiones y estallara luego el conflicto por las peleas a causa del agua, las pasturas y la madera para leña. La escasez de agua potable, de servicios de salud pública elementales y de las medicinas imprescindibles suscitaron graves problemas en la esfera de salud pública. La ingente ayuda recibida y las campañas de mitigación de la pobreza que emprendieron las Naciones Unidas y otros organismos fueron inútiles para disipar la fuerte tensión que existe entre ambas partes.

Algunos participantes recalcaron que los conflictos obedecen a causas sumamente complejas, pues están enraizados en un cúmulo de problemas y no se pueden atribuir en exclusiva a uno de ellos, como la degradación del medio ambiente. Por tanto, a la hora de encarar la resolución del conflicto será preciso examinar todo el espectro de sus causas últimas y, luego, que las instancias regionales e internacionales de los organismos internacionales apliquen coordinadamente medidas de rehabilitación, reconciliación y reconstrucción en la zona afectada por el conflicto. De no mediar tales empeños, resultaría sumamente difícil, cuando no imposible, que los migrantes puedan retornar en condiciones seguras al país de origen y reintegrarse a él.

Son imprescindibles dos cuestiones: demostrar una auténtica voluntad política y aportar compromiso económico. Uno de los mecanismos concebidos con el propósito de contribuir a mitigar tales situaciones es el Fondo Fiduciario de las Naciones Unidas para la Seguridad Humana. El Gobierno del Japón tomó la iniciativa de crear el Fondo Fiduciario en el ámbito del organismo internacional en el año 1999 y ya realizó aportaciones a él por valor de 260 millones de dólares EE.UU. El Fondo tiene por propósito encarar las amenazas a que se enfrentan la vida y la dignidad del ser humano. En dicho quehacer, y entre otras importantes medidas prácticas, el Fondo se encarga de suministrar agua potable; prestar ayuda para acrecentar la producción agrícola; prestar los servicios de salud

pública imprescindibles, así como de enseñanza elemental y profesional; sin olvidar, por último, la lucha para erradicar la circulación de armas pequeñas y ligeras. Desde que fuera creado, el Fondo prestó ayuda a 188 proyectos concebidos con el fin de proteger y reforzar la seguridad humana en todo el planeta, entre ellos, cabe resaltar los dos ejemplos antedichos de Tanzania y el Chad.

5. El efecto agravante del cambio climático en los principales cuestiones atinentes al desarrollo

Según se calcula, en nuestros días, los desastres naturales y la escasez de recursos naturales provocan desplazamientos de población cuyas proporciones son semejantes a las de quienes deben huir de la opresión política y de la discriminación y persecución por causas de orden religioso o étnico.

Las migraciones provocadas por el cambio climático tienen consecuencias de gran envergadura, pues se corre el riesgo de que impidan el logro de los objetivos de Desarrollo del Milenio (ODM). Los capítulos más perjudicados serían la enseñanza y la salud pública, la reducción de la mortalidad materno-infantil y la lucha para erradicar el VIH-SIDA, amén de otras enfermedades. Además, la gran presión que deberían soportar las infraestructuras, y los servicios de las urbes constituirían otra traba para el desarrollo y agravarían aún más la penuria de recursos, aumentando en consecuencia el riesgo de que estallen conflictos.

Es imperioso, por tanto, poner en práctica medidas encaminadas a conciliar el fomento del desarrollo con la adaptación al cambio climático. No puede obviarse la necesidad de recoger en los planes de desarrollo los asuntos referidos al desarrollo sostenible y al cambio climático. Pero para que dichos propósitos fructifiquen plenamente será preciso que los propios migrantes se comprometan en la formulación y ejecución de los planes en aras del desarrollo. De acuerdo con dicho principio, la instancia de política griega de cooperación al desarrollo trabaja de común acuerdo con la Organización Internacional para las Migraciones en Atenas para impulsar programas por cuyo medio los migrantes de Grecia puedan contribuir al desarrollo del país de origen.

6. La importancia de impulsar la colaboración interinstitucional e interestatal, de obrar de común acuerdo y de reforzar la participación de los principales interlocutores

Es imperioso profundizar la cooperación y estrechar la coordinación de todos los interlocutores para abordar los aspectos de carácter técnico y de políticas relativos al examen de las circunstancias referidas al medio ambiente que provocan la migración y las consecuencias de ésta sobre aquél, así como la repercusión de ambos fenómenos en el plano de la seguridad y el bienestar humanos. Cabe alentar la cooperación en todas las instancias: nacionales, regionales e internacionales. Corresponde a los Estados la iniciativa de forjar amplios mecanismos de asociación entre ellos mismos y con los demás interlocutores.

También se echa en falta el reforzamiento de la colaboración interinstitucional. Hubo participantes que propugnaron la constitución de un nuevo organismo encargado de sumar todos los esfuerzos para hacer frente al cambio climático. En ese sentido, se propuso ampliar el Grupo Mundial sobre Migración, incorporando los organismos competentes en materia del medio ambiente y el cambio climático, lo cual permitiría contar con un foro para abordar de forma conjunta el vínculo que existe entre el medio ambiente y la migración.

Aunque la cuestión del cambio climático y su influencia recíproca con la migración ya es objeto de la atención de numerosos gobiernos y organismos internacionales, resulta imprescindible impulsar aún más el diálogo sobre dichas cuestiones, en particular, en otros foros internacionales, como el Foro Mundial sobre Migración y Desarrollo.

Por otra parte, tampoco podrá prescindirse de la cooperación, si se pretende conocer más a fondo la concatenación que existe entre el cambio climático, la degradación del medio ambiente y los desplazamientos de población. La naturaleza multidisciplinaria de la cuestión obliga a que los organismos competentes en medio ambiente, migración y asuntos humanitarios colaboren entre sí a la hora de realizar estudios y de recopilar cifras estadísticas. Se propuso asimismo que la Convención de las Naciones Unidas de Lucha contra la Desertificación (UNCCD) y la OIM emprendiesen de común acuerdo un estudio sobre el problema de la desertificación y de cómo repercute en los desplazamientos de población.

El camino a seguir

En las deliberaciones de la Conferencia se propusieron las siguientes ideas y medidas con el fin de impulsar el logro de los propósitos expuestos:

- **Reforzar la cooperación interestatal y con múltiples interlocutores** en todas las instancias para abordar la cuestión de la influencia recíproca entre el cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración. A los países de origen y destino corresponde llevar el peso de dicho quehacer. La sociedad civil, el sector privado y las organizaciones no gubernamentales, en particular, también pueden desempeñar un importante papel, sobre todo, en lo que respecta a fortalecer la capacidad institucional.
- **Fortalecer la cooperación entre las diferentes esferas de políticas** de las instituciones que se ocupan del medio ambiente y de la ayuda humanitaria por la vía de fomentar la colaboración y el diálogo interinstitucional. Es preciso que la cuestión migratoria quede indisolublemente unida a los demás temas del debate sobre el cambio climático y que, a su vez, los problemas del medio ambiente y el cambio climático se tengan en cuenta a la hora de formular las políticas en materia de gestión de la migración, así como los planes de asistencia humanitaria, recuperación y preparación para situaciones de emergencia.
- **Concebir los estudios sobre la materia con un criterio exhaustivo y e interdisciplinario** de modo que se puedan conocer más a fondo las siguientes cuestiones:
 - el vínculo entre el cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración y la repercusión de dichos fenómenos para la seguridad humana y el desarrollo sostenible;
 - las características de las migraciones provocadas por el cambio climático, para que se puedan formular políticas en previsión de lo siguiente: desplazamientos ordenados de migrantes, diversas estrategias en materia de migración y medidas y previas a la partida y consecutivas a la llegada; y
 - las corrientes migratorias, sus dimensiones socioeconómicas y culturales y las consiguientes repercusiones en la economía regional, con especial atención a los métodos para determinar y estudiar por separado los factores denominados “de empuje”.

- **Ponerse de acuerdo para formular los conceptos sobre la presente materia**, determinando, en particular, cuál sería el término apropiado: “refugiado por causas ambientales” o “migrante por causas ambientales”. En efecto, considerando que en los tratados internacionales se estipula exclusivamente la figura del refugiado político, el empleo del término “refugiado por causas ambientales” obligaría a revisar los instrumentos jurídicos vigentes en el orden internacional. La OIM propuso el siguiente concepto práctico de la figura del “migrante por causas ambientales”: “por migrantes por causas ambientales se entienden las personas o grupos de personas que, por motivo de cambios repentinos o progresivos en el medio ambiente, que afectan adversamente su vida o sus condiciones de vida, se ven obligados a abandonar sus lugares de residencia habituales, o deciden hacerlo, bien sea con carácter temporal o permanente, y que se desplazan dentro de sus propios países o al extranjero”.
- **Formular políticas de carácter exhaustivo** para encarar los problemas que conllevan para la seguridad humana el cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración. Es preciso disponer y ejecutar de forma combinada medidas a corto, medio y largo plazo que comprendan todos los capítulos de la ayuda de emergencia y de la ayuda humanitaria, sin olvidar las labores en previsión de situaciones de emergencia.
- **Prestar ayuda especial a los países más vulnerables** por la vía del fortalecimiento de la capacidad y el establecimiento de mecanismos asociativos que permitan dotar de mayor capacidad a dichos Estados para hacer frente a las amenazas y problemas que acarrea el cambio climático.
- **Idear incentivos que permitan canalizar los recursos económicos y de otro tipo que poseen los migrantes con miras a asegurar los medios de sustento de las localidades de origen** y reducir la degradación del medio ambiente que provoca la actividad humana.
- **Impulsar en los foros internacionales los planes de ámbito nacional** adoptados para responder al problema de la degradación de los recursos naturales, como los programas de acción nacionales establecidos por la Convención de las Naciones Unidas de Lucha contra la Desertificación (UNCCD), en los cuales se recogen programas de desarrollo local con los que se pretende combatir la

pobreza en las localidades que padecen desertificación y sequía. El espíritu de dichos programas es el de contribuir a reducir los factores de empuje de la migración.

Conclusión

La Conferencia permitió congregar a un amplio espectro de entendidos y propiciar un debate franco entre ellos en el curso del cual se puso de manifiesto el vínculo que une al cambio climático, la degradación del medio ambiente y la migración, y además se pudo profundizar la comprensión de tal nexo. También se abordaron los problemas que dichos fenómenos acarrearán en la esfera de la protección de los derechos humanos y la seguridad humana, particularmente en lo que tiene que ver con las regiones, localidades y estratos de población más vulnerables.

Los participantes exhortaron a que se adoptaran de inmediato a una acción concertada a la luz de la urgencia humanitaria que constituyen los señalados problemas y en vista de las proporciones que adquieren. Urge, cada vez más, formular políticas especiales para enfrentar dichos problemas a la vez que se ponen en marcha planes en que se combine el fomento del desarrollo con la adaptación al cambio climático. En efecto, es imprescindible recoger la cuestión del desarrollo sostenible y el cambio climático en los planes nacionales de fomento del desarrollo y en los de cooperación y fortalecimiento de la capacidad institucional. Ello reviste especial importancia para el mundo en desarrollo y, en particular, los países menos desarrollados y los pequeños Estados insulares, que serán los más afectados, pese a que contribuyeron en la menor medida a la creación del problema.

Si bien queda aún mucho por hacer, pues no hubo acuerdo sobre todos los puntos del debate, particularmente, la naturaleza misma de los conceptos referidos a los fenómenos que fueron objeto de las deliberaciones, los participantes mostraron su determinación a proseguir las labores para resolver dichas cuestiones pendientes. También se comprometieron a sumar esfuerzos para lograr el consenso sobre otros temas del orden del día y abordar de forma más eficaz los problemas que la alteración del medio ambiente y la gestión de la migración acarrearán para la seguridad y el bienestar humanos de nuestros días.

ANNEX: CONFERENCE AGENDA

PERMANENT MISSION OF GREECE
GENEVA

IOM International Organization for Migration

GREEK CHAIRMANSHIP OF THE HUMAN SECURITY NETWORK

Organizes in cooperation with the

International Organization for Migration

a conference on

CLIMATE CHANGE, ENVIRONMENTAL DEGRADATION AND MIGRATION: ADDRESSING VULNERABILITIES AND HARNESSING OPPORTUNITIES¹

at the World Meteorological Organization in Geneva
19 February 2008

AGENDA

19 February 2008	
09:00 – 10:00	<i>Registration and coffee</i>
10:00 – 10:20	<p>Welcome Remarks</p> <ul style="list-style-type: none"> • Theodoros Skylakakis, Secretary General for International Economic Relations and Development Cooperation and Special Representative for Climate Change, Ministry of Foreign Affairs, Greece, delivered on behalf of the Greek Chairmanship of the Human Security Network • Brunson McKinley, Director General, International Organization for Migration

¹ This conference is one of a series of consultative events organized under the Greek Chairmanship of the Human Security Network during 2007 and 2008 with the primary purpose of raising political and public awareness of the human security challenges of climate change for the most vulnerable groups and the implications for research-based policy.

10:20 – 10:40	<p>Keynote Presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyung-wha Kang, UN Deputy High Commissioner for Human Rights • Michel Jarraud, Secretary-General, World Meteorological Organization
10:40 – 12:00	<p>Session I: Addressing the Impact of Environmental Degradation and Climate Change on Human Security and Migration</p>
	<p><i>Environmental degradation and climate change are impacting considerably upon lives and living conditions around the world, with a disproportionate effect upon the poor and otherwise most vulnerable. This session will assess some of the implications for human security and migration as they relate to various manifestations of gradual environmental change and extreme environmental events. In addition, this session will explore potential migration policy responses and their coherence with other policy fields, as well as the role of improved data, research and multi-stakeholder cooperation at the national, bilateral and regional levels.</i></p> <p>Moderator: Daniel Wermus, Director, Media21 Global Journalism Network, Geneva</p> <p>Speakers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • E. Angus Friday, Ambassador of Grenada to the United Nations, Chairman, Alliance of Small Island States • Michelle Leighton, Director, Human Rights Programs, School of Law, University of San Francisco • Georges-Stavros Kremlis, Head of Unit ENV D.3, European Commissioner for Environment, European Commission • Gordon Shepherd, Director, Regional and Global Policy, WWF International <p>Potential topics, among others, for discussion during this session include:</p> <ul style="list-style-type: none"> • What are the implications of more frequent and intense extreme environmental events for current and future forms of human displacement and for public health risks? • How can gradual environmental change such as desertification, by affecting food security, water scarcity and earning capacity, result in various forms of internal and cross-border migration as coping strategies? • What population movements are to be expected in the particular case of sea-level rise? • How do intermediating social, economic and cultural factors affect both vulnerability to environmentally-induced challenges to human security and the nature of corresponding migration, including displacement, patterns? • What are the implications for coordinating improved responses in sustainable development, migration management, including resettlement schemes, and disaster prevention, mitigation and recovery? <p>General Discussion</p>

12:00 – 13:20	Session II: Addressing the Impact of Migration on the Environment and the Interaction of these Phenomena with the Potential for Conflict
	<p><i>Just as environmental factors affect the movement of people, so too can internal and cross-border movement have an impact on the environment. This session will look at various types of population movement as they affect the environment in areas from which migrants originate, as well as in their temporary and permanent destinations. In addition, this session will explore the potential for migration and environmental change to heighten the risk for conflict and induce further population movements. Discussion will follow on some of the options for improving policy, data and research as well as multi-stakeholder cooperation at all levels.</i></p> <p>Moderator: Janos J. Bogardi, Director, Institute for the Environment and Human Security, United Nations University</p> <ul style="list-style-type: none"> • Makio Miyagawa, Deputy Permanent Representative of Japan to the United Nations Office in Geneva • Grégoire de Kalbermatten, Deputy Executive Secretary, United Nations Convention to Combat Desertification • Hansjoerg Strohmeyer, Head, Policy Development and Studies Branch, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs <p>Potential topics, among others, for discussion during this session include:</p> <ul style="list-style-type: none"> • How have mass displacement and non-orderly return migration adversely affected the environment of host areas and areas of origin respectively? What related improvements are being made to the management of camps and settlements and assistance for return, reintegration and reconstruction? • How can outward migration positively or negatively affect efforts to prevent further gradual environmental degradation in areas of origin? What are the implications for migration policy? • Where inadequately managed, how can various forms of rural-to-urban migration compromise efforts to develop eco-friendly cities and to reduce their vulnerability to natural disasters? What are the implications for urban planning and migrant integration? • When might environmental change and migration increase the potential for conflict and additional displacement? What are the implications for traditional approaches to conflict prevention, mediation and resolution? <p>General Discussion</p>
13:20 – 13:30	Closing Remarks
	<i>End of Conference</i>
13:30 – 15:15	Reception Hosted by the Human Security Network Chairmanship

US \$23.00